

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Střety sekularismu a islámského práva
v turecké společnosti v kontextu
ženských práv**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Walicová

Vedoucí práce: Mgr. Eva Taterová

Brno 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci: **Střety sekularismu a islámského práva v turecké společnosti v kontextu ženských práv** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnici o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne: 21. května 2015

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Evě Taterové za její vstřícný přístup, cenné rady, připomínky a doporučení při vedení práce.

Děkuji také svým blízkým, rodině a přátelům za jejich vytrvalou podporu v průběhu celého studia.

Abstrakt

WALICOVÁ, V. *Střety sekularismu a islámského práva v turecké společnosti v kontextu ženských práv*. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015.

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem ženských práv v Turecku, a to především od 90. let 20. století, která jsou považována za vyvrcholení islámu v zemi. Text, založený na literární rešerši, je zaměřen primárně na problematiku domácího násilí, páchaného v turecké společnosti na ženách. Autorka se zpočátku zabývá historickým vývojem islámu v souvislosti se zavedením sekularismu v zemi, poté se zaměřuje na postavení žen v rodinném životě. Na této problematice ukazuje, že ačkoli turecké zákony zajišťují ženám rovnoprávnost, část společnosti nadále preferuje tradiční hodnoty islámu. Na základě dat z průzkumů řady mezinárodních organizací, které se zabývají lidskými právy, je v práci zmapována současná situace, týkající se násilí na ženách. Pro lepší ilustraci problému autorka využívá případovou studii a uvádí konkrétní případy porušování práv žen. Tato práce je shrnutím dostupných informací o násilí, páchaném na ženách v zemi, ve které se střetává sekularismus s islámem.

Klíčová slova: násilí, ženy, sekularismus, islám, Turecko, lidská práva

Abstract

Walicová, V. *Conflicts of secularism and Islamic law in Turkish society in the context of women's rights*. Bachelor thesis. Brno: Mendel University in Brno, 2015.

This bachelor thesis deals with the development women's rights in Turkey, especially from 90's of the 20th century, which are considered the climax of Islam in this country. Text, based on literary literature search, the professed focus primarily on the issue of domestic violence perpetrated in Turkish society on women. Author initially describes the historical development of Islam in relation to the introduction of secularism in this country, then she focuses on the role of women in family life. In this issue she shows that, although Turkish laws guarantee women the equal right, part of the company continues to prefer traditional organizations dealing with human rights. The current situation regarding violence of women is mapped at this work. For better illustration of these problems author uses case studies and provides specific examples of women's violations. This work is a summary of available information on violence against women in the country in which secularism meets Islam

Keywords: violence, women, secularism, Islam, Turkey, human rights

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíle bakalářské práce	12
3	Materiál a metodika zpracování.....	13
4	Význam pojmu sekularismus.....	15
4.1	Sekularismus v Turecku.....	15
5	Zavedení sekularismu v Turecku	18
5.1	Vznik a počátky sekularismu	18
5.1.1	Atatürkovy reformy	19
5.1.2	Změny ve způsobu života turecké společnosti	20
5.1.3	Změny v postavení žen	22
5.2	Proměna státní politiky po Atatürkově smrti	23
5.2.1	Sekularismus a islám ve 21. století.....	26
6	Islám a lidská práva	29
6.1	Základní principy lidských práv v islámu.....	30
6.2	Postavení žen v islámu.....	30
7	Vývoj ženských práv v současném sekulárním Turecku	33
7.1	Právní ochrana žen.....	33
7.2	Postavení ženy v rodinném životě	39
7.2.1	Násilí, páchané na ženách.....	39
7.2.2	Statistiky domácího násilí.....	41
7.2.3	Vraždy na obranu cti.....	43
7.2.4	Nedostatky a mezery v legislativě	45
8	Diskuze a závěr.....	49
	Seznam použité literatury	52
	Tištěné zdroje:.....	52
	Elektronické zdroje:.....	54
	Seznam příloh	59

Seznam zkratk	60
Přílohy.....	61

1 Úvod

Turecko je země, ležící na Blízkém východě. Svou strategickou polohou mezi Evropou a Asií vytváří most mezi těmito kontinenty, kde se prolínají dvě zcela odlišné kultury. Na jeho území, rozlehlém 783 562km², žije více než 80 milionů obyvatel.¹ Jedná se tedy o jeden z velmi zalidněných států světa.²

Hlavním náboženstvím v zemi je islám, k němuž se oficiálně hlásí 99,7 % obyvatel. Naprostou většinu z nich tvoří větev sunnitů, zbytek jsou alevité. Skutečné procento muslimů v zemi je však o něco nižší, jelikož stát neuznává některé nekonvenční muslimské sekty a radikální hnutí. Zbývá 0,3 % věřících tvoří Řečtí a Arménští ortodoxní křesťané a Židé. V zemi dále existují i další nemuslimské skupiny, ty však nejsou tureckou vládou oficiálně akceptovány.³ I když se drtivá většina turecké společnosti hlásí k islámu, jeho význam v každodenním životě obyvatel se značně liší. Průzkum, konaný v roce 2012 ukázal, že pouze 67 % tureckých muslimů považuje náboženství za velmi důležité a jen 27 % Turků se modlí pětkrát denně, jak nařizuje Korán. Mešitu jednou týdně navštíví pouze 19 % obyvatel, 23 % na žádném takovém místě údajně nikdy v životě nebylo. Korán čte 72 % všech Turků, pouze 9 % z nich však každý den.⁴

I přesto, že většinu obyvatel v zemi tvoří muslimové, je Turecko stát, ve kterém není islám státním náboženstvím. Ve 20. letech minulého století zde totiž došlo k odluce státu od církve.⁵ Jedná se tedy o sekulární, demokratický a moderní stát, jenž má být podle mnohých odborníků příkladem pro ostatní muslimské země. Přesto se v Turecku v posledních desetiletích stále více mluví o stoupajícím vlivu náboženství jak ve společnosti, tak v politické sféře.

¹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. Turkey. The World Factbook [online]. [2014].

² V žebříčku nejlidnatějších států se Turecko nachází na 17. místě.

³ Turkey: International Religious Freedom Report 2004. U. S. Department of State. [online]. 2004.

⁴ PEW RESEARCH CENTRE. Religious Commitment. Pewforum.org [online]. 9 August 2012.

⁵ Proto nelze o Turecku hovořit jako o islámském státě. Sekulární charakter turecké ústavy nepovažuje islám za státní náboženství. Turecká společnost však islámská je, neboť se většina obyvatel hlásí právě k islámu.

K zavádění reforem začalo v zemi docházet po roce 1923, kdy definitivně zanikla Osmanská říše, a Turecko se stalo republikou. Tehdy byl do čela státu zvolen Mustafa Kemal Atatürk, který postavil nově vzniklou republiku na zásadách tzv. kemalismu⁶ a v souvislosti s nacionalismem propagoval novou národní identitu turecké společnosti. Zároveň došlo k nejvýznamnějšímu procesu v moderních dějinách země – sekularizaci, která ostře a jednoznačně vystupuje proti začlenění náboženství do státní sféry a která se rovněž snaží prosazovat rozvoj v oblasti lidských práv. Proto je také v práci věnován sekularizačním reformám značný prostor.

Avšak i přesto, že je Turecko sekulárním státem už více než 90 let, náboženství zde hraje stále důležitou roli a značná část společnosti se s reformami stále těžce vypořádává. To je také jedním z důvodů, proč se o společnosti v Turecku říká, že je velmi rozmanitá. Vnímání islámu je v různých skupinách odlišné, a díky tomu představuje otázka náboženských hodnot a víry jednu z příčin značné polarizace.

S tímto tvrzením se mj. ztotožnil i Kropáček, který ve své knize *Islámský fundamentalismus* (1996) tvrdí, že Turci byli po staletí strážci ortodoxního islámu. „*Po porážce v první světové válce ale nastoupili cestu, která se velmi odklonila od stoletých tradic a od počátku vzbuzovala v islámském světě rozrušení, ostrou kritiku a výčitky, ale na druhé straně i vážné úvahy, zda jde o nejrozumnější přístup k modernímu světu.*“⁷ Na základě tohoto tvrzení lze říci, že ačkoli se snahy sekularizovat zemi dočkaly výsledků v podobě odluky církve od státu, v pozadí stále stojí historické tradice z dob Osmanské říše, ve kterých jsou pravidla islámského práva šaría pevně zakotvena. Pravděpodobně proto tak významná změna, jakou bylo zavedení sekularizace, nemohla být společností přijata ze dne na den. Znamý americký politický teoretik S. Huntington (2001) označil Turecko za „*rozpolcenou zemi*“, a to kvůli společnosti, ve které se střetá-

⁶ Kemalismus je dle S. Huntingtona (2001) koncept, vysvětlovaný jako přijímání modernizace a pozápádání se. Vychází z předpokladu, že modernizace je žádoucí a nevyhnutelná a jde ruku v ruce s přijímáním západních vzorců.

⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1996. str. 178.

vá staletá tradice a náboženské zvyky s moderní dobou, jež započala prosazením sekularizace ve velmi krátkém čase.⁸

Cílem této bakalářské práce ale není podrobný popis vývoje a podoby sekularismu v Turecku, ačkoli se tímto tématem její první část zabývá. Primárním cílem je popis střetu zájmů mezi sekularismem a islámským právem šaría v turecké společnosti, a to v souvislosti s dodržováním ženských práv. Práce se zaměří na vývoj těchto práv v moderním Turecku, a to od 90. let po současnost. Právě v této době totiž začalo v souvislosti s podporou některých politických stran – nejdříve Strany prosperity (Refah) a později Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), docházet k obnovování a posilování starých islámských tradic a tím pádem také ke střetu mezi sekularismem a islámem.

Vzhledem ke stanovenému rozsahu práce se text zaměří primárně na násilí, páchané na ženách., které je v současné době velmi kontroverzním a medializovaným tématem ve společnosti. Mimo kurdeskou otázku bývají ženská práva označována za jednu z hlavních problémových oblastí v Turecku. Rovněž jsou důležitým tématem pro Evropskou komisi, která se právy žen v zemi zabývá z důvodu přístupových jednání Turecka do Evropské unie. Právě na problematice těchto práv se práce pokusí ukázat, že ačkoli turecká legislativa ženám zaručuje rovnoprávnost, část společnosti v běžném životě stále preferuje tradiční hodnoty islámu.

Součástí práce je také příloha, která obsahuje statistiky, týkající se násilí na ženách v Turecku. Všechna tato data pocházejí z Národního výzkumu domácího násilí, jenž proběhl na turecké Hacettepe University v roce 2008. Jeho objektem byly ženy ve věku 15–59 let. Dotázáno tak bylo celkem 24 048 domácností ve 12 regionech země. Výzkum, založený na interview, se zaměřil jak na města, tak i na venkov.⁹

⁸ HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací*. 2001. str. 73.

⁹ National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey. Hacettepe University [online]. 2009. str. 13.

2 Cíle bakalářské práce

Primárním cílem této bakalářské práce bude zmapování a popis vývoje ženských práv v Turecku, a to od 90. let 20. století po současnost. Text se zaměří především na rodinné právo, a s ním spojenou problematiku násilí, páchaného na ženách. Na základě konkrétních případů porušování ženských práv v běžném životě se pokusí dokázat, že ačkoli je v zemi po legislativní stránce nastolena mezi muži a ženami rovnoprávnost a násilí na ženách zákon jasně zakazuje, lze v turecké společnosti najít spoustu zastánců tradičního islámu, kteří se nově zavedenou legislativou neřídí.

Text také zpracuje vývoj islámu v zemi v souvislosti se zavedením sekularismu a popíše vliv sekularizačních reforem na vývoj ženských práv v zemi. Zároveň se pokusí odpovědět na otázku, zda jsou mezi Turky tyto reformy přijímány, a to zejména v oblasti rodinného života.

Zvolený časový úsek byl vybrán na základě dvou důvodů. Jedním z nich je stanovený rozsah práce, který nedovoluje zabývat se danou problematikou od samého počátku sekularizace. Druhým, podstatnějším důvodem je, že 90. léta jsou považována za vyvrcholení vzestupu islámu v zemi. Zároveň se však jedná o období, kdy došlo k podstatným reformám v tureckém zákonodárství, a proto je pohledu ženských práv zajímavé se zabývat právě touto dobou. V souvislosti s tímto tvrzením se práce pokusí zodpovědět tyto výzkumné otázky:

- Jak se v Turecku vyvíjelo postavení žen v rodinném životě od 90. let 20. století?
- Střetávají se v posledních letech v Turecku zájmy sekularismu a islámského práva šaría v souvislosti s otázkou postavení žen v rodinném životě?

3 Materiál a metodika zpracování

První část bakalářské práce tvoří literární rešerše odborné literatury. Klade si za cíl podat čtenáři přehled o historickém vývoji Turecka, a to od roku 1923, kdy došlo k vytvoření republiky, až po současnost. Zároveň se pokusí přiblížit vývoj postavení žen v turecké společnosti, a to za pomoci metodiky deskripce. Zeman (2013) uvádí, že hlavním úkolem literární rešerše je vytvoření uceleného obrazu literatury o konkrétním tématu, na který následně naváže průzkum dané problematiky.¹⁰

Tento průzkum se zaměří na současnou situaci ženských práv v Turecku, a na problematiku násilí v rodině. Metodikou této části práce bude případová studie. Jak uvádí Drulák (2008), studie se zabývá analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Cílem je poskytnout popis situace, který přinese porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraných případů. Musí zohlednit celkový kontext události, fenoménu nebo děje a poskytnout komplexní obraz dané problematiky.¹¹

Pro vypracování úvodní kapitoly, která se věnuje seznámení čtenáře s historickým kontextem vývoje sekularismu v zemi, byly zvoleny následující publikace: Turecko (2006), která pochází od předního slovenského arabisty G. Pirického, kniha A. Rabasy *The rise of political islam in Turkey* (2008) a publikace E. Siegla s názvem *Proměny o kontinuita v dějinách tureckého sekularismu* (2013). Dalším důležitým zdrojem byl také článek *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* (2009) tureckého politologa H. Yavuze. Svým způsobem tuto bakalářskou práci do jisté míry ovlivnily publikace L. Kropáčka (1996 a 1999) a také myšlení předního amerického politologa S. P. Huntingtona, který se sekularismem zabývá ve svém celosvětově známém díle *Střet civilizací* (2001).

¹⁰ ZEMAN, Karel. Ing., CSc. Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze. 2013. str. 5.

¹¹ DRULÁK, Petr. Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. 2008. str. 32-33.

Pro sepsání stěžejní části práce, která se zabývá problematikou násilí na ženách v Turecku, byly kromě reportů Evropské komise klíčovými zdroji také různá internetová periodika a zprávy mezinárodních organizací, jako je Freedom House nebo Amnesty International, věnující se problematice lidských práv. Významným zdrojem pro zpracování této části byla také studie *He Beats You, He Loves You* (2011), vypracovaná organizací Human Rights Watch.

V případě elektronických článků a novin bylo čerpáno ze zahraničních zdrojů, a to z důvodu jazykové bariéry a určité neobjektivnosti části tureckých médií. Ta, ačkoli to turecká vláda striktně popírá, jsou častým objektem její kontroly.

4 Význam pojmu sekularismus

Sekularismus lze definovat jako oddělení náboženství od státních záležitostí a společenských aktivit v zemi. Znamená potlačení vlivu náboženství a jeho postupné vytrácení se z veřejné sféry.¹² Maitah (2010) ve svém pohledu na sekularizaci tvrdí, že se jedná o složitý proces osamostatňování oblastí politiky, vědy, školství, ekonomiky, práva, sféry mediální a mnoha dalších sfér od náboženského dohledu a kontroly.¹³

Výkladů sekularismu je ale mnoho. Tato práce jej proto bude chápat především jako striktní oddělení státu od náboženských institucí.

4.1 Sekularismus v Turecku

Princip sekularismu pochází z Evropy, odkud byl postupně prostřednictvím kolonizace a post koloniální éry přenášen i do zemí muslimských¹⁴. Zpočátku se však jednalo především o snahu země modernizovat. Spousta protagonistů moderního islámu měla v tomto období možnost studovat na Západě, tudíž mohli porovnávat vyspělost obou regionů, a přes veškeré výhrady ke koloniálním praktikám viděli v západních společnostech vzory pro překonání zaostalosti. Holscher (2013) hovoří o počátcích sekularismu v souvislosti s 19. stoletím. Sekularizaci vnímá jako produkt protestantského křesťanství, která odráží západní koncepty šířené do Osmanské říše. Ty byly později Tureckem přijaty, aby došlo k zablokování dominantního vlivu ze západu. Svým způsobem tedy chápe sekularizaci jako způsob, jak ochránit zemi před fyzickou kolonizací.¹⁵

Sekularismus je tedy poměrně nový fenomén, jehož vývoj je závislý na ekonomických, společenských a především politických a kulturních podmínkách v zemi, které

¹² FOX, Jonathan. Political Secularism, Religion, and the State [online] 2015. str. 2.

¹³ MAITAH, Maitah. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. 2010. str. 70-73.

¹⁴ SCHOLZOVÁ, Markéta. Muslimská demokracie v Turecku. 2014. str. 7.

¹⁵ HOLSCHER, Lucian. Religion and secularity transformations and transfers of religious discourses in Europe and Asia [online]. 2013. str. 137-138.

jsou však v jednotlivých státech rozdílné. To je také důvodem toho, proč je sekularismus západních zemí odlišný a s muslimskou společností obtížně ztotožnitelný.¹⁶ Islám se k sekularizaci staví odmítavě, jelikož nesouhlasí s tím, že se náboženství týká pouze osobního života jedince. Naopak zastává názor, že náboženství je součástí společenského a politického života. Toto tvrzení vychází z ummy – muslimské náboženské obce věřících, v jejímž čele stál prorok Mohamed. Po jeho smrti byla umma předána do rukou chalífy.¹⁷ Jednou ze základních povinností obce bylo neustálé šíření víry. Koncept, spojený ideou teokratické vlády boha byl postaven na jednotě a šíření ideologie.¹⁸ Byl považován za právní základ nového sociálního modelu, týkající se společenského uspořádání národa, postaveného na propojení politické a sociální praxe.¹⁹ Tento návod na správný život se tak stal součástí legislativy a státní ideologie a sunnitští muslimové jsou pevně přesvědčeni o jeho neomylnosti.²⁰

Přestože na světě v současnosti existuje několik sekulárních států s převažující muslimskou společností, jako je například Irán, Tunisko či Egypt, nejznámějším případem a státem, kde došlo k zásadní sekularizaci společnosti je Turecko. Sekularizace zde probíhala pod dohledem prezidenta Atatürka. Ten si odlukou státu od církve, jak bude následně popsáno v další části textu, proti sobě popudil značnou část muslimů, a do jisté míry tím narušil společnost, do té doby založenou výhradně na vyznávání hodnot islámu.²¹ Navíc byl sekularismus v jeho pojetí uplatňován autoritářskou mocí – tzv. shora, a za podpory armády, což jeho přijetí ze strany společnosti rozhodně nepřispělo. Vývoj sekularismu v následujících letech, je pak důkazem toho, že silnou vazbu Turecka k islámu nelze opomíjet.

Aplikací sekularismu v islámských zemích se zabýval například S. Huntington. Ve svém tvrzení, že sekularismus západních zemí nelze vnášet do muslimské společ-

¹⁶ YAVUZ, Hakan. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. Cambridge. 2009. str. 146-147.

¹⁷ KOVÁŘ, Jindřich. *Islám a muslimské země*. 1984. str. 357.

¹⁸ MENDEL, Miloš. *Islámská výzva*. 1994. str. 73.

¹⁹ HUSSIAN, Adam. *Islám a islámský fundamentalismus*. 2012. str. 19.

²⁰ POUSTKOVÁ, Karolína. *Lidská práva v islámské společnosti*. 2009. str. 33.

²¹ MAITAH, Maitah. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. 2010. str. 77.

nosti, vzhledem k odlišným kulturním podmínkám a negativnímu přístupu věřících,²² se shoduje například s H. Yavuzem (2009). Ten mj. tvrdí, že sekularismus má dvě hlavní větve: anglo-americkou, prezentující svobodu náboženství a francouzskou, související s pojmem laicismus, interpretovaným jako svoboda od náboženství. S tím také turecký model do jisté míry souhlasí. Chceme-li být ale přesnější, znamená turecký sekularismus spíše kontrolu, nikoli svobodu náboženství. Tento model byl namísto úplné separace zvolen proto, protože Atatürk si byl dobře vědom toho, že turecký lid nemůže zcela připravit o jeho víru. Jelikož je ale islám jedno z náboženství, které má k politice blízký vztah, snažil se jej dostat alespoň pod co největší kontrolu státu.²³

Zda se princip sekularismu může stát v islámské společnosti všeobecně přijímaný, může záležet do jisté míry na také tom, jakou formou je zaváděn, a do jaké míry se mu společnost dokáže přizpůsobit. V návaznosti na tento fakt budeme dále zkoumat zavedení sekularismu právě v Turecku. Nejobecnější otázkou následujících kapitol tedy bude, do jaké míry je v muslimské společnosti islám slučitelný, či naopak neslučitelný se sekularismem.

²² HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací*. 2001. str. 69.

²³ YAVUZ, Hakan. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. 2009. str. 146-147.

5 Zavedení sekularismu v Turecku

Tato kapitola podá čtenáři základní informace, týkající se náboženských poměrů v Turecku. Zaměří se především na vývoj sekularismu a s ním spojené Atatürkovy reformy a úsilí o modernizaci země. Rovněž uvede čtenáře do problematiky postavení žen v turecké společnosti a popíše, k jakým změnám v této otázce během zavádění Atatürkových reforem docházelo. V závěru se text věnuje nynější podobě státního systému země, v němž v současné době dochází k významným střetům mezi sekularismem a islámem, a to zejména od 90. let 20. století.

5.1 Vznik a počátky sekularismu

Počátky sekularismu jsou v turecké společnosti viditelné již na konci éry Osmanské říše, která na území Turecka a dalších států existovala od roku 1299 do roku 1922. Gombár (1999) tvrdí, že již v období první světové války byla provedena řada reforem, které přispívaly k posílení sekulárního charakteru země.²⁴ Když pak po jejím skončení došlo k rozpadu Osmanské říše, začalo v zemi období výrazné modernizace, díky které se Turecko začalo ubírat západní „proevropskou“ cestou.²⁵

Podle E. Siegla (2010) a jeho studie, která se zabývá proměnami tureckého sekularismu, probíhal tento proces modernizace jako specifická adaptace evropských myšlenkových a politických idejí, a to současně s budováním státu a moderního národa, přičemž se nejednalo o adaptaci zcela jednoduchou. Problémem byla především zaostalost turecké společnosti, která situaci značně komplikovala.²⁶

Osmanské dějiny definitivně skončily 1. listopadu 1922 zrušením sultanátu, a to i přesto, že mnoho duchovních představitelů si tento zánik nepřálo. Dne 29. října 1923 bylo Turecko prohlášeno národním shromážděním za republiku. Stalo se tak prvním

²⁴ GOMBÁR, Eduard. Moderní dějiny islámských zemí. 1999. str. 374.

²⁵ WANNER, Jan. Krvavý zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou. 2009. str. 108.

²⁶ SIEGL, Erik. Proměny a kontinuita ve vývoji turecké společnosti. 2010. str. 124.

státem s republikánským zřízením v islámském světě.²⁷ Prezidentem byl zvolen Mustafa Kemal,²⁸ který se zasloužil o vznik tureckého národního státu a který následně provedl v nově vzniklém Turecku řadu zásadních reforem.

Jeho snahou bylo potlačení vlivu islámu a posílení pozice státu. Proto se rozhodl také pro zrušení chalífátu. K tomu ale došlo až na jaře následujícího roku, neboť se tento krok zpočátku setkával s velkým odporem muslimských náboženských činitelů.²⁹ V souvislosti s transformací země byla v Turecku zavedena nová ideologie, nazvaná podle nového prezidenta – kemalismus, jež byla základem politického života Turků až do 80. let 20. století. Ideologie stála na šesti pilířích, zvaných také jako šest šípů. Jednalo se o nacionalismus, republikanismus, etatismus, revolucionismus, populismus a sekularismus (jinak také laicismus)³⁰. S. Huntington (2001) ve svém díle *Střet civilizací* popisuje kemalismus jako přijímání modernizace a pozápadnění se. Zároveň tvrdí, že domorodou kulturu je nutné buďto opustit nebo zcela zničit, a to proto, že není s modernizací slučitelná. Rovněž musí přijmout západní principy, které jdou s modernizací ruku v ruce.³¹

5.1.1 Atatürkovy reformy

17. února 1926 došlo k významné události, a to k sekularizaci tureckého občanského zákoníku. Rovněž bylo přijato nové trestní právo, a to z italského vzoru a po vzoru německém byl převzat trestní řád.³²

Navzdory využití islámské identity, jako prvku, který měl společnost sjednocovat, rozhodl se Atatürk ve druhé polovině dvacátých let, v souvislosti se změnou ústavy, pro radikální sekularizaci společnosti. Od roku 1928 tak islám přestává být oficiálním

²⁷ SCHOLZOVÁ, Markéta. *Muslimská demokracie v Turecku: stát vs. náboženství v dějinách moderní Turecké republiky*. 2014. str. 10.

²⁸ Později známý především pod přezdívkou Atatürk - v překladu otec Turků.

²⁹ MCCARTHY, Andrew. *Turecko mění směr*. 2010. str. 4.

³⁰ SIEGEL, Erik. *Islám versus modernizace*. 2013. str. 35.

³¹ HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací*. 2001. str. 72.

³² KREISER, Klaus. *Dějiny Turecka*. 2010. s. 198.

státním náboženstvím. Atatürk tímto krokem docílil toho, že byl do značné míry potlačen vliv islámu jak v politické, tak i v právní a veřejné sféře. Přesto bylo ale působení islámu zcela zřejmé, jelikož tvořilo jakýsi jednotící prvek etnicky a sociálně různorodé turecké společnosti. Zároveň představoval konkurenční alternativní identity a legitimacy starých elit, vůči nimž se Atatürk snažil ostře vymezit. Tyto aktivity však byly natolik důležitým společenským faktorem, že je nový režim musel alespoň z části respektovat.³³

I tak lze ale říct, že Atatürk zbavil islám rozhodujícího vlivu a netajil se svou snahou začlenit Turecko do Evropy. Měl za to, že civilizovaný evropský svět je daleko před světem islámským. Tím ovšem popudil značnou část muslimů, jelikož jednota státu najednou nebyla založená na náboženském principu, ale na principu národnostním.³⁴

Období legislativních změn je pro další vývoj tureckého sekularismu velmi podstatné. Během něj totiž docházelo k zásadním proměnám, které měly vliv nejen na fungování státu, ale taky na formování otázky lidských práv. Zejména v oblasti práv žen pak došlo k zásadním reformám, a právě ty budou v další části práce více zkoumány.

5.1.2 Změny ve způsobu života turecké společnosti

Mustafa Kemal Atatürk snil o proměně Turecka v civilizovanou zemi, přičemž pod pojmem civilizace rozuměl civilizaci západní. Od dětství se bouřil proti tradičním hodnotám islámu a arabsko-perskou kulturu pokládal za pramen všeho zla. Podle Pirického (2006) mohl sice své reformy zavádět postupně a rozložit je do delšího časového období, ale jeho cílem bylo vidět výsledky snažení co nejdříve, proto všechny změny probíhaly velmi rychle.³⁵

Jedním z hlavních bodů reformy bylo zrovnoprávnění nemuslimského obyvatelstva, které bylo do té doby opomíjeno na úkor obyvatelstva muslimského, jež mělo ve společnosti značné výhody. Došlo také k poměrně obsáhlé reformě školství. Byla zavedena povinná školní docházka a zrušena výuka náboženství, která byla do té doby

³³ SIEGEL, Erik. Proměny a kontinuita ve vývoji turecké společnosti. 2010. str. 35.

³⁴ MAITAH, Maitah. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. 2010. str. 77.

³⁵ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 78.

hlavní součástí výuky. Zakázáno bylo taky nošení fezu³⁶ a rudé čepice byly nahrazeny kloboukem evropského tvaru, což vyvolalo v populaci obrovskou nevoli.³⁷ Nošení hijábu³⁸ povoleno zůstalo, i přesto, že s tím Atatürk nesouhlasil a jeho hlavní snahou bylo zcela odstranit všechny symboly islámu. Jedině tak prý mohlo dojít k přeorientování turecké společnosti na společnost evropskou.³⁹ Nicméně většina těchto reforem byla omezena pouze na městská centra a venkov zůstal převážně nedotčený. Byla tak vytvořena určitá propast mezi městskou, moderní a sekulární společností a společností periferní⁴⁰, kde nadále přetrvávaly tradiční náboženské principy.⁴¹

„Evropeizace“ dále pokračovala reformou kalendáře, když byl namísto islámského letopočtu zaveden evropský, gregoriánský a o dekádu později byla dnem pracovního volna ustanovena neděle. V roce 1929 došlo taky k reformě písma – tradiční arabské bylo nahrazeno latinskou abecedou, doplněnou pro potřeby tureckého jazyka.⁴² Za největší zásah do tradičního muslimského života však nepochybně patří zrovnoprávnění žen a zrušení mnohoženství a náboženských sňatků.

Turecká společnost však nebyla na reformy připravena a islámský pohled na svět v ní zůstal nadále zakotvený. Oporou jí zpočátku byly islámské náboženské instituce, i ty ale byly později ve velkém rušeny. Hlavním problémem tureckého národa v souvislosti s probíhajícími reformami se ukázalo být právo šaría, jelikož určovalo muslimům jakýsi správný životní směr, který striktně dodržovali, a nová legislativa byla obrovským zásahem do zachování tohoto stylu života.

³⁶ Tradiční islámská pokrývka hlavy.

³⁷ Tento zdánlivě nepodstatný zásah do běžného života byl pro muslimy ve skutečnosti velmi tvrdý, jelikož výklad islámského práva tvrdí, že muslimové by měli žít tak, aby je mohl jejich Bůh kdykoli vidět.

³⁸ Muslimský šátek, kterým si ženy zahalují vlasy, krk a poprsí.

³⁹ STAVJAŇA, Petr. Vliv islámu na postavení Turecka v mezinárodním společenství: Turecko a EU. Dimenze lidských práv. 2011. str. 21.

⁴⁰ Tyto rozdíly se pravděpodobně promítají i do oblasti násilí na ženách, kdy ve venkovských oblastech jsou procenta obětí násilných činů o něco vyšší.. Viz Příloha 1.

⁴¹ RABASA, Angel. The rise of political islam in Turkey. 2008. str. 33.

⁴² PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 79.

Spencer (2006) v souvislosti s tímto tvrzením píše, že urychlená sekularizace, nastolená Atatürkem, způsobila v Turecké společnosti značný otřes, který podle něj stále trvá. Náboženské vzpoury doprovázely turecký sekulární stát od jeho založení a ti, kdo žádali znovuzavedení islámu jako ústředního prvku veřejného života, dosáhli určitých výsledků.⁴³

Přes menší odpor opozice a na tradicích lpícího lidu, byly však nakonec všechny reformy provedeny, a ideje kemalismu, jenž se stal hlavní ideologií, přetrvaly v Turecku až do konce druhé světové války. Navzdory negativním ohlasům zastánců tradičního přístupu lze také říct, že tyto reformy, které Atatürk v období jeho vlády prosadil, jsou označovány vesměs jako pozitivní.⁴⁴

5.1.3 Změny v postavení žen

Snahy o emancipaci žen probíhaly v Turecku již před nástupem Atatürka k moci, kdy například už v 19. století režim Mladoturků umožňoval mladým dívkám přístup ke vzdělání. K zásadním změnám v jejich postavení však dochází až od 20. let 20. století, i když se tyto změny týkaly spíše žen, žijících ve městech. Západní vzor předurčil, že symbolem nového Turecka se stala žena-poslankyně, spisovatelka nebo pilotka, žena, která opustila svou tradiční roli a převzala na sebe společenské povinnosti.⁴⁵

Atatürk zavedl spoustu reforem, které umožňovaly ženám stejná práva jako mužům. Kromě již zmiňovaného zrušení mnohoženství bylo významným tahem také zavedení volebního práva v polovině 30. let. Jednalo se o skutečně odvážný krok, jelikož v té době nebylo ženské volební právo na denním pořádku ani v některých vyspělých západních zemích, jako například ve Francii.⁴⁶

Ve vzdělávacím systému byla povolena smíšená výuka dívek společně s chlapci. O tom, že Atatürk poskytl ženám stejná práva, jako mužům svědčí i následující citát: *„Náš národ se rozhodl, že bude silným národem. To od nás dnes mimo jiné vyžaduje*

⁴³ SPENCER, Robert. Islám bez závoje. 2006.

⁴⁴ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 79.

⁴⁵ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 80.

⁴⁶ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 80.

*je, abychom ve všech ohledech zajistili pokrok našich žen. Proto budou naše ženy, stejně jako naši muži, osvícené a vzdělané.*⁴⁷

5.2 Proměna státní politiky po Atatürkově smrti

Se vznikem Turecké republiky byl v zemi zaveden na celých dvacet let systém prezidentské diktatury. V zemi sice každé čtyři roky probíhaly parlamentní volby, ale jejich výsledky byly předem dány, jelikož v Turecku od roku 1931 neexistovalo mimo Republikánskou lidovou stranu žádné jiné politické uskupení.⁴⁸

Atatürk zemřel koncem roku 1938 a tak druhou světovou válku Turecko prožilo již bez svého vůdce. Paradoxně se nevrátilo ve vývoji zpátky, ale naopak se z demokratického hlediska a z hlediska zákonodárství posunulo dopředu.

Za výrazný krok vpřed je považováno vytvoření pluralitního systému. K tomu došlo v roce 1946 a nejsilnější zastoupení v něm měly Demokratická strana (DP) a Republikánská strana lidová (CHP). Jednalo se skutečně o významnou událost, která ale zajistila opětovný vzestup politického islámu v zemi, s čímž souvisí i postupná ztráta moci CHP, zastupující kemalistické zásady, jelikož zbožná venkovská periferie nyní tvořila důležitý volební obvod a v následujícím volebním období již DP získala parlamentní většinu.⁴⁹ Demokraté, reprezentující převážně právě konzervativní část turecké společnosti postavili do čela vlády Adnana Menderese, jehož názory se značně rozcházely s politikou liberalizace. Postupně začal přijímat zákony, omezující lidskou svobodu a opoziční aktivity a začal poskytovat věřícím muslimům širší prostor pro vyznání náboženství, ve snaze získat volební podporu. Tuto proměnu politiky lze dobře vidět

⁴⁷ FÜLE, Štefan. Práva žen v Turecku. Zpráva Evropského parlamentu. [online] Duben 2010. str. 2.

⁴⁸ SCHOLZOVÁ, Markéta. Muslimská demokracie v Turecku: Stát versus náboženství v dějinách moderní Turecké republiky. 2014. str. 13.

⁴⁹ RABASA, Angel. The Rise of Political Islam in Turkey. 2008. str. 35.

na vývoji Diyanetu⁵⁰, což byla instituce pro náboženské záležitosti, která měla napomáhat při kontrole náboženství. V souvislosti s vládou DP je totiž patrný zvyšující se vliv na propagaci islámu a také větší důraz na náboženské vzdělání. Mj. zahrnoval tento vývoj i značné navýšení rozpočtu Diyanetu, s čímž souvisí větší investice na tisk náboženských knih a rostoucí počet mešit, které byly podporovány státem.⁵¹

Snahy o návrat k autoritativnímu režimu však nezůstaly bez povšimnutí a reakcí na ně byly četné protesty a násilnosti, završené intervencí armády, která zadržela a následně obvinila představitele vládnoucí strany z porušování ústavy a zavedení diktatury.⁵² Demokratická strana byla proto roku 1960 rozpuštěna a Menderes později popraven.

70. léta jsou Kropáčkem (1999) označována jako období, kdy byla znovu otevřena otázka, týkající se působení islámských kulturních tradic.⁵³ Ve spojení s náboženstvím jsou však podstatnější až 80. léta, kdy státní podpora islámu dosáhla vysokého stupně, v souvislosti s požadavky islamistů na opětovné zavedení islámského práva v Turecku.⁵⁴ V září roku 1980 proto následoval další zásah armády proti demonstrantům, žádajícím návrat Turecka k islámskému státu. Výsledkem byl nový zákon o politických stranách, na jehož základě byla schválena pouze tři uskupení: Strana národní demokracie (MDP) podporovaná generály, kemalistická Lidová strana (CHP) a Vlastenecká strana (ANAP) se středo-pravicovým zaměřením, v jejímž čele stála pro nastávající období v dějinách Turecka důležitá postava – Turgut Özal. Ten se stal novým tureckým premiérem, podporujícím islámskou identitu Turků. V roce 1989 byl zvolen novým tureckým prezidentem, což v podstatě znamenalo integraci islámu do koncepce tureckého nacionalismu.⁵⁵

⁵⁰ Funkcí Diyanetu byla propaganda sekulárních reforem, zdůrazňování modernizace, ale také vzdělávání budoucích imámů, registrace a odpovědnost za mešity v zemi atd. I přesto, že instituce nemá nařizovací moc, její vliv na veřejné mínění je veliký.

⁵¹ SIEGL, Erik. Proměny a kontinuita ve vývoji tureckého sekularismu. 2010. str. 127.

⁵² PIRICKÝ Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 102.

⁵³ KROPÁČEK, Luboš. Blízký východ na přelomu tisíciletí. 1999. str. 120

⁵⁴ A Country studies: Turkey: Military Intervention and the Return to Civilian Rule. The Library of Congress [online]. March 22, 2011.

⁵⁵ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 124.

Období 80. let 20. století je tedy typické větší tolerancí islámu ze strany státu. Siegel (2010) dokonce hovoří o jakémsi „konci“ sekularismu v souvislosti s Atatürkovým přístupem. Viditelně mění se postoj státních autorit k islámu, jenž je charakteristický svou proměnlivostí, je nazýván britským antropologem Davidem Shanklandem termínem „shifting boundary“. Termín je vykládán jako „*opakované posouvání hranic aktivní podpory a tolerance ze strany státu vůči islámu, jež závisí na aktuálních politických a společenských vlivech.*“ Tím je ověřeno tvrzení, že byl sekularismus neustále upravován, o čemž mj. svědčí například opětovné zavedení povinné náboženské výchovy do tureckých škol.⁵⁶

Koncem 80. let se diskuze o silícím islamismu začaly vztahovat stále více k problematice ženského šátku, který měl muslimským ženám zahalovat vlasy. Ze strany politického islámu byl zákaz užívání šátku ve veřejných budovách ostře kritizován. Situace vyvrcholila atentátem na profesorku B. Učekovou, která veřejně prohlásila, že korán nevyžaduje po ženách pokrývku hlavy nosit.⁵⁷

Následující dekáda je charakteristická snahou o přiblížení Turecka k EU, proto se pozornost soustředila ve velké míře právě na problematiku lidských práv.

Za úplné vyvrcholení islámského vzestupu na politické scéně je považováno vítězství Strany prosperity v předčasných volbách, konaných roku 1995. Do premiérské funkce byl dosazen N. Erbakan, společností vnímaný jako zatvrzelý islamista. Poprvé od založení turecké republiky tak byla země řízena islamistickou stranou s islamistickým premiérem, což vyvolalo v turecké společnosti značnou polarizaci.⁵⁸ Na jedné straně stáli sekularisté spolu s armádou a liberálním tiskem, který byl proti jeho vládě naladěn velmi negativně. Na druhé straně náboženské kruhy, které vnímaly vítězství pro-islámské strany jako návrat starých tradic do společnosti. Díky silné kema- listické opozici se ale vládě nepodařilo prosadit žádnou významnou změnu. I přesto vedlo Erbakanovo chování v postu premiéra ke značným obavám sekulární společnosti. Tyto obavy, kritika pro-islámské zahraniční politiky i korupční skandál v roce 1996

⁵⁶ SIEGL, Erik. Proměny a kontinuita ve vývoji tureckého sekularismu. 2010. str. 126.

⁵⁷ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 127.

⁵⁸ RABASA, Angel. The Rise of Political Islam in Turkey. 2008. str. 42-43.

následně přispěly k vyvrcholení dalšího vojenského převratu. Erbakan byl poté nucen podepsat seznam požadavků, týkajících se omezení vlivu politického islámu, a to s okamžitou platností, a odstranit své přívržence ze státních funkcí.⁵⁹ Takto oslabená vláda fungovala až do poloviny roku 1997, než Erbakan z postu premiéra odstoupil. V následujícím roce byl Refah v Turecku zakázán ústavním soudem. Důvodem bylo pohrdání ústavy a ignorace oddělení státu od náboženství. Toto rozhodnutí také částečně přispělo ke vzniku strany AKP.⁶⁰

Následoval začátek přetváření stran do staronových podob. Místo Refahu byla vytvořena umírněnější Strana ctnosti (FP), vedená blízkým Erbakanovým spolupracovníkem. Funkce premiéra se dočasně ujal B. Ecevit, který ve funkci přetrval do roku 2002.⁶¹

5.2.1 Sekularismus a islám ve 21. století

Podobně jako dopadla Strana prosperity, dopadla v dalším období i Strana ctnosti, ze které následně vzešly dvě křídla – přívrženci tradičního islámu a Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), založená v roce 2001 R. T. Erdoganem. Tu lze pro další vývoj na politické scéně Turecka označit za stěžejní. Na rozdíl od Refahu byli její zakladatelé otevření spolupráci se zastánci sekularismu a kladli důraz na loajalitu k základním hodnotám a ústavě Turecka.⁶² Strana se stala jednoznačným vítězem parlamentních voleb, které se konaly v listopadu roku 2002, když získala celých 34 % hlasů. To jí taky zaručovalo, že bude vládnout sama. Erdogan, známý svými islamistickými kořeny, byl v následujícím roce jmenován předsedou vlády.⁶³

V červenci 2007 AKP získala dokonce 47 % hlasů, což bylo dvakrát tak víc, než měla opoziční kemalistická CHP. Strana navíc propagovala západní demokratické hod-

⁵⁹ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 136.

⁶⁰ SCHOLZOVÁ, Markéta. Muslimská demokracie v Turecku: Stát versus náboženství v dějinách moderní Turecké republiky. 2014. str. 34.

⁶¹ PIRICKÝ, Gabriel. Stručná historie států: Turecko. 2006. str. 137.

⁶² RABASA, Angel. The Rise of Political Islam in Turkey. 2008. str. 47.

⁶³ RABASA, Angel. The Rise of Political Islam in Turkey. 2008. str. 2, 47.

noty, lidská práva a vládu zákona, na rozdíl od kemalistů, kteří postupně od westernizace upouštěli. Nadále však přetrvávaly střety laicismu a islámu a politická scéna se hodně věnovala také otázkám kurdské menšiny.⁶⁴ Etatismus – jeden z klíčových předpokladů sekularismu byl podmaňován strukturálními změnami, liberalizací a demokratizací. Počátky strukturálních změn však souvisí již s nástupem T. Özala k moci, kdy dochází k většímu otevření turecké společnosti navenek a zároveň k ekonomickému vzestupu.⁶⁵ Zároveň narůstala státní podpora nábožensky orientovaných vzdělávacích aktivit a stát stál prakticky po boku nových politických stran s islámskou orientací.

Nástup Refahu a zejména jeho nástupkyně, strany AKP, prakticky zpochybnil ideologii kemalistické elity a státu a dle A. Rabase (2008) dokazuje rostoucí sílu politického islámu v zemi.⁶⁶ Avšak Siegl (2010) si stojí za tím, že: „*dosavadní politiku AKP lze stěží označit za součást procesu islamizace země, potenciálně vedoucí až k pozvolnému zavedení šaríy.*“ Rovněž tvrdí, že ačkoli strana provedla určité změny, vedoucí k podpoře a zdůraznění islámu ve společnosti, nejedná se o zpochybňování politického a právního systému země, z něhož je vliv islámu a jeho náboženských institucí eliminován.⁶⁷ Jednotlivé názory odborníků se v těchto názorech tedy liší.

V souvislosti s vládou AKP došlo například v únoru 2008 ke změně ústavy, která dovozovala nošení šátků na univerzitách. Vzápětí bylo ale toto povolení soudem zrušeno, jelikož šátek je jedním z hlavních symbolů islámské identity a navíc dle sekulárního pojetí snižuje emancipaci a svobodné postavení ženy ve společnosti. Byly také schváleny zásadní změny, které se týkaly lepších podmínek žen ve společnosti, a to například v oblasti zvýšení postihů za tzv. „vraždy ze cti.“

V kontextu s vládou AKP nelze tedy mluvit o zásadním odklonu od popsaných projevů sekularismu. Avšak že je státní podpora islámu v zemi vysoká a vláda není k jeho veřejné roli lhostejná, je více než zřejmé. Toto tvrzení lze doložit například nárůstem finanční podpory studia teologie. Yesim Arat ve své studii Religion, Politics and

⁶⁴ PIRICKÝ, Gabriel: Stručná historie států: Turecko, 2006. str. 148-149.

⁶⁵ KRAMER, Heinz. A changing Turkey. 2000. str. 12.

⁶⁶ RABASA, Angel. The Rise of Political Islam in Turkey. 2008. str. 31.

⁶⁷ SIEGL, Erik. Proměny a kontinuita ve vývoji tureckého sekularismu. 2010. str. 130.

Gender Equality in Turkey (2009) také dokumentuje případy rozšiřování silně konzervativních náboženských představ o postavení žen ve společnosti, které omezují jejich možnosti. Přitom právě tento problém považuje za klíčový v souvislosti se střetáváním sekularismu a náboženství v Turecku.⁶⁸

V závěrečném shrnutí kapitoly můžeme říci, že Turecko, ačkoli si rozhodně nese určitá specifika, charakteristická pro islámské země, je stále sekulární a reformy, přijaté po nástupu Atatürka k moci, jsou zakotveny ve státním systému. I proto je možná konflikt mezi sekularismem a islámským právem šaría spíše na kulturní úrovni, která se snaží o zachování identity národa, zatímco na scéně politické a právní je víceméně stabilizován. Otázkou tak zůstává právě to, nakolik jsou sekulární reformy přijímány a uznávány tureckou společností a zda právě omezení, která plynou z přístupu státu, nemají vliv na šíření rostoucího neformálního společenského tlaku, který se vztahuje k individuálním svobodám.

⁶⁸ ARAT, Yesim. Religion, Politics and Gender Equality in Turkey [online] 2009. str. 6.

6 Islám a lidská práva

Podle definice Spojených národů jsou lidská práva taková práva, která náleží všem lidským bytostem bez ohledu na jejich státní příslušnost, místo bydliště, pohlaví, národnostní a etnický původ, barvu pleti, náboženství, jazyk či jiné postavení. Všichni lidé na ně mají stejný nárok a nikdo nesmí být při jejich uplatňování diskriminován.⁶⁹

Základním, avšak nezávazným dokumentem, který tato práva upravuje, je Všeobecná deklarace lidských práv. Podle ní mají lidská práva společné tři základní hodnoty – svobodu, rovnost a důstojnost. V 1. a 2. článku deklarace je doslova uvedeno, že „všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv.“⁷⁰ Avšak tyto hodnoty jsou typické spíše pro západní svět, který vnímá člověka v kontextu lidských práv jako jednotlivce, na rozdíl od „nezápadních“ států, které se od mnohých hodnot distancují. Důvodem jsou naprosto odlišné principy a tradiční představy o morálce, které zde vytváří zcela jiný pohled na pojetí lidských práv.

Proto jsou muslimské země dle Kropáčka (1999) v otázce lidských práv často kritizovány za vážné nedostatky. Tento autor také vnímá postoj těchto zemí k lidským právům jako podobný postoji asijských, případně dalších rozvojových států a zdůrazňuje především jejich odlišný názor na všeobecné pojetí lidských práv, který se opírá o západní kulturu a její individualismus.⁷¹

Dále budou tyto odlišné principy vysvětleny v následující podkapitole, která je stěžejní pro pochopení problematiky, týkající se otázky ženských práv v Turecku. To, ačkoli je v současné době sekulárním státem, v minulosti praktiky islámského práva po několik století striktně dodržovalo.

⁶⁹ OHCHR. What are human rights? United Nations Human Rights [online]. ©1996-2015 .

⁷⁰ OSN. Všeobecná deklarace lidských práv. Informační centrum OSN v Praze [online]. 1948.

⁷¹ KROPÁČEK, Luboš. Blízky východ na přelomu tisíciletí. 1999. str. 124-125.

6.1 Základní principy lidských práv v islámu

Islám zasahuje do všech stránek života muslimů, tedy i do oblasti lidských práv. Pro ty je stěžejní islámský zákon – šaría, tvořený Koránem⁷² a sunnou⁷³. Šaría poskytuje každodennímu životu náboženský význam a dává jedinci rady, jak správně žít. Diktuje muslimům, co je správné a co nikoli, jak se mají oblékat, modlit a chovat ke své rodině.⁷⁴ Zejména lidské vztahy jsou v islámu z pohledu běžného Evropana velmi kontroverzní. V některých případech, jako je obrana víry či společnosti, není odsouzeno použití násilí.

6.2 Postavení žen v islámu

Navzdory všem západním kritikám, které se vztahují na islám v souvislosti s dodržováním ženských práv, někteří autoři paradoxně tvrdí, že islám postavení žen zlepšil. Spencer (2002) například uvádí, že prorok Mohamed nebyl vůči ženám tak nenávislný, jak se někdy může zdát. Toto tvrzení podporuje také výrokem spisovatelky K. Armstrong, podle níž není patrné, že by ženy za Mohamedových časů pocítovaly islám jako utiskující náboženství, ačkoli později muži víru zneužili a přizpůsobili ji patriarchátu.⁷⁵ To ale nic nemění na tom, že v islámském právu existuje určitá hierarchie mezi mužem a ženou, jak dokládá následující úryvek z druhé súry posvátné knihy islámu (2:228): „*A ony mají pro sebe stejné právo jako oni podle zvyklosti, nicméně muži jsou o stupeň výše.*“⁷⁶

⁷² Svatá kniha islámu, obsahující soubor Božích zjevení a poselství proroku Mohamedovi. Je považována za základ islámské vírouky.

⁷³ Soubor tradovaných skutků a názorů proroka Mohameda. Po Koránu je sunna nejdůležitějším zdrojem islámského práva a učení.

⁷⁴ MUZIKÁŘ, Josef. Islám v politice. 1987. str. 6.

⁷⁵ SPENCER, R. Islám bez závoje. 2006. str. 86.

⁷⁶ Korán. 1991. str. 468.

Ženy tedy mají Bohem stanovená určitá omezení společenského statusu. Jejich hlavním úkolem je starost o rodinu a výchova dětí.⁷⁷ Naopak role muže je silně dominantní, s cílem materiálně zabezpečit rodinu. V praxi tak žena může zůstat doma, zatímco manželovou povinností je se o ženu a děti plně postarat.⁷⁸ V žádném případě tak zde nelze hovořit o rovnosti. Toto tvrzení podporuje i následující úryvek ze čtvrté sury Koránu (4:34): „*Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký*“.⁷⁹

Korán tedy vymezuje ženám určitý status. Ačkoli před bohem jsou si ženy s muži rovny, v běžném životě jim jsou podřízeny. V intimním životě musí být žena ctnostná. Diskriminace je viditelná například ve znevýhodněné pozici při dědickém řízení nebo při u soudu, kdy svědectví ženy má pouze poloviční váhu. Jako další znevýhodnění může být bráno zahalování či omezená možnost účastnit se veřejného života.⁸⁰

Potlačování ženských práv je tak jedním z největších problémů muslimského světa, které řeší i tak vyspělý a legislativou zajištěný stát, jako je Turecko. Postavení žen ve společnosti je zde častým předmětem kritiky, jednak ze strany Evropské unie, a jednak se strany mezinárodních organizací, které se zabývají problematikou lidských práv.⁸¹ Avšak v návaznosti na tuto kritiku je na místě tvrzení, že je důležité uvědomit si, že muslimské právo stojí na zcela odlišných principech, plynoucích z historické tradice a člověk, vyrůstající na západě může situaci jen stěží posuzovat. Tento přístup zaujímají především zastánci kulturního relativismu, kteří odsuzují univerzálnost práv a tvrdí, že lidská práva nejsou pro všechny stejná. Výsledkem je pak například nerovné posta-

⁷⁷ MENDEL, M. Islám: ideál a skutečnost. 2002. str. 120.

⁷⁸ TUREČEK, Břetislav. Světla a stíny islámu: drama Blízkého východu a sonda do duší jeho obyvatel. 2007. str. 111.

⁷⁹ Korán. 1991. str. 524.

⁸⁰ MALEČKOVÁ, Jitka. Úrodná půda: žena ve službách národa. 2002. str. 43.

⁸¹ STAVJANA, Petr. Vliv islámu na postavení Turecka v mezinárodním společenství: Turecko a EU. Dimenze lidských práv. 2011. str. 11.

vení žen v řadě společností. V souvislosti s tím si ale lze klást otázku, zda toto tvrzení platí i pro případ Turecka, které má již několik desetiletí sekulární charakter a jeho legislativa v oblasti lidských práv pramení ze západních vzorů, ve kterých platí, že všechna lidská práva jsou si rovna⁸² a rovnost mezi mužem a ženou je součástí legislativy.⁸³

⁸² V tomto případě je však na místě poznámka, že k porušování lidských práv žen dochází nejen v muslimských zemích, ale také ve vyspělých západních demokraciích. Problémem je zde především oblast přistěhovalců, avšak násilí na ženách je prokázáno i v typických západních rodinách. Podle průzkumu Agentury základních práv EU (FRA) je obětí násilí, ať už fyzického, psychického nebo sexuálního, zhruba jedna třetina žen v EU. Evropskému průměru (33%) se podle agentury blíží také procento násilí na ženách v ČR (32%).

⁸³ EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. Violence against women: an EU-wide survey [online]. 2014. str. 29-35.

7 Vývoj ženských práv v současném sekulárním Turecku

Turecko, stejně jako řada dalších muslimských států, přijalo již zmíněnou Všeobecnou deklaraci lidských práv a lidská práva, zakotvená v turecké ústavě, jsou totožná s ústavami západních zemí. Ovšem, zda-li jsou mezi tureckou společností přijímána a obecně uplatňována, je jednou z otázek této bakalářské práce, která vychází z toho, že postavení ženy a muže v turecké společnosti je dlouhodobě nerovné. Podle Poustkové (2009) byly důvodem podřadného postavení, útlaku a diskriminace odlišné sociální role ve společnosti.⁸⁴

7.1 Právní ochrana žen

Právní ochrana žen v Turecku je zakotvena v ústavě, která byla ratifikována v roce 1982. Od té doby byla pozměněna celkem dvacet-jedna krát⁸⁵ a novelizováno v ní bylo celkem 113 článků.⁸⁶ Rovnost pohlaví před zákonem zaručuje Článek 10, jehož úprava z roku 2004 navíc říká, že stát má povinnost zajistit tuto rovnost v praxi. Článek 41, zabývající se ochranou rodiny uvádí, že: „Rodina je základem turecké společnosti a funguje na principu rovnosti mezi manželi. Stát má přijmout veškerá opatření nezbytná pro její ochranu a blahobyt, a to zejména pro matku a děti“.⁸⁷

Z hlediska legislativy v oblasti ženských práv bylo důležité také přijetí Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). Tuto úmluvu Turecko přijalo v roce 1985. Úmluva zajišťuje opatření proti diskriminaci žen ve společnosti a díky tomu, že je součástí mezinárodního práva, je nadřazená tureckému vnitrostátnímu prá-

⁸⁴ POUSTKOVÁ, Karolína. Lidská práva v islámské společnosti. 2009. str. 19.

⁸⁵ Poslední změny proběhly v roce 2007 a 2010 prostřednictvím referenda.

⁸⁶ COŞKUN, Vahap. Constitutional Amendments Under the Justice and Development Party Rule. Insight Turkey [online]. 2013. str. 3.

⁸⁷ TURKEY: MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRES. Constitution of the Republic of Turkey. [online].

vu.⁸⁸ Turecko se přijetím úmluvy zavázalo k začlenění zásady rovnoprávnosti do právního systému, ke zrušení všech zákonů, které ženy diskriminují, a přijmutí takových, které diskriminaci žen zakazují. Dále ke zřízení soudů a veřejných institucí, které budou schopny zajistit ženám účinnou ochranu před diskriminací, a přislíbilo odstranění veškeré diskriminace žen ze strany osob, organizací a podniků. Úmluva je brána jako základ rovnosti žen. Státy, které ji podepsaly, tím přislíbily, že přijmou veškerá opatření, aby ženy mohly využívat všech lidských práv a základních svobod stejně jako muži. Zároveň jsou tyto země nuceny podávat národní zprávy, ve kterých předkládají opatření, která přijaly, aby splnily své smluvní závazky.⁸⁹

V roce 1998 vstoupil v Turecku v platnost tzv. Zákon o ochraně rodiny. Na jeho základě se mohou manželky a další členové rodiny, žijící pod jednou střechou, v případě zneužívání a násilí obrátit rovnou na soud. Ten pak může na základě obvinění zavést – a to na dobu dlouhou až šest měsíců, proti pachateli řadu opatření, například:

- a) zakázat násilí a jinou formu vyhrožování,
- b) přikázat opuštění společného obydlí a zákaz přiblížení se k tomuto místu,
- c) zakázat zastrašování osob, žijících pod stejnou střechou, atd.

Porušení těchto zákazů může vést k omezení svobody.⁹⁰ V roce 2007 byl navíc zákon pozměněn, a vztahuje se nejen na manžele, ale i páry, žijící v odloučení. Současně byla rozšířena i definice pachatelů, která se nyní vztahuje také na partnery i otce.⁹¹ Lze říci, že tento zákon je v boji proti domácímu násilí do jisté míry účinný. Huňa (2007) se ve své práci, zabývající se problematikou lidských práv v Turecku, zmiňuje o tom,

⁸⁸ Zpráva o úloze žen ve společenském, hospodářském a politickém životě v Turecku. Evropský parlament [online]. 10. 6. 2005.

⁸⁹ UN. Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. UN Women [online]. ©2000-2009.

⁹⁰ Family Protection in Turkey: (Law No. 4320). In: Turkish family law: Single point for all Turkish family law needs [online]. [2014].

⁹¹ ILKKARACAN, Pinar and Liz E. AMADO. Good Practices in Legislation on Violence against Women in Turkey and Problems of Implementation. UN [online]. 23 May 2008.

že od doby, kdy Zákon o ochraně rodiny v Turecku nabyl platnosti, rapidně vzrostl počet řešených případů domácího násilí v zemi.⁹²

Dalším krokem k ochraně žen ve společnosti bylo přijetí nového občanského zákoníku. Ten je v Turecku platný od 22. 11. 2001 a nahrazuje starý zákoník z doby Atatürkovy vlády, který ještě nepředpokládal rovné postavení žen ve společnosti, jelikož byl založen na koncepci muže, jako hlavy rodiny.⁹³ Je nutné podotknout, že vytváření nového zákoníku bylo značně problémové a probíhalo již od roku 1994. Potýkalo se totiž s neochotou islamistických stran, jejichž preference od počátku 90. let značně posilovaly. Tuto neochotu ale vyvážil nátlak lobbistických skupin, bojujících za ženská práva, a tak se ženy nakonec dočkaly přetvoření starých zákonů do nové podoby rodinného práva, která jim zaručuje rovnoprávné postavení.

V této podobě se zákoník shoduje s variantami zákoníků západních států. Oproti staré verzi z roku 1926, přináší několik podstatných změn. Zvýšena byla například věková hranice pro uzavírání manželství, a to z původních 17 let u chlapů a 15 let u dívek na 17 let u obou. Zároveň byl stanoven minimální zákonný věk pro manželství, a to na 16 let. Manželé také podle nového zákoníku mohou rozhodovat o svém novém bydlišti a domácnosti společně, rovněž se smí oba podílet na výdajích domácnosti a podle nového nařízení mají oba možnost právně zastupovat své manželství.⁹⁴ V případě rozvodu se majetek, nabytý v manželství dělí napůl. Navíc bylo změněno ustanovení o rozhodující roli otce v otázce opatrovnictví dětí. Nyní mají oba rodiče v této věci stejná práva a možnosti. Zásadní změnou v životě žen bylo také ustanovení, na základě kterého ani jeden z manželů nepotřebuje souhlas druhého při volbě povolání a podnikání.⁹⁵

V roce 2003 byl v Turecku zřízen ministerský úřad, zabývající se situací žen vespolečnosti, který je rovněž iniciátorem programu „Stop domácímu násilí“. Zároveň

⁹² HUŇA, Petr. Lidská práva v Turecku jako evropská otázka. 2007. str. 93.

⁹³ tamtéž.

⁹⁴ V minulosti bylo manželství reprezentováno mužem. Ten se také staral o úhradu nákladů domácnosti, zatímco primární rolí ženy byla péče o rodinu a děti.

⁹⁵ Highlights of the new turkish civil code with regard to the copenhagen political criteria. Republic of Turkey: Prime Ministry [online]. [2002].

v zemi působí Komise pro ženská práva a rovné příležitosti a Komise proti násilí na ženách a dětech, zabývající se problematikou vražd ze cti.⁹⁶ Vytvoření těchto institucí je důkazem toho, že současná vláda v čele se stranou AKP usiluje o vytvoření lepší pozice žen ve společnosti. V souvislosti s problematikou vražd ze cti bylo také zásadní událostí vytvoření nového trestního zákoníku. Kampaň, podporující snahu o jeho reformu, byla zahájena ihned po úspěšném přijetí nového občanského zákoníku v roce 2002. V souvislosti s genderovou perspektivou zahrnoval zákoník několik podstatných změn oproti staré verzi z roku 1926. Tato verze byla sice od dvacátých let několikrát upravována, změny se však zpravidla netýkaly ženských práv a rovnosti mezi mužem a ženou. Zákoník musel být navržen tak, aby byl v souladu s požadavky Evropské unie.⁹⁷

Nový trestní zákoník odstranil článek, na základě kterého byly snižovány tresty pachatelům vražd ze cti a transformoval celou filozofii starého trestního práva, které považovalo ženská těla za majetek mužů, rodiny a společnosti a odráželo názor, že ženská sexualita musí být kontrolována a potlačena státem. Po prostudování trestních zákoníků jiných zemí, bylo připraveno doporučení, obsahující více než třicet změn. Ty byly do jisté míry podmíněny politickou krizí v roce 2002, která vedla k odstoupení koaliční vlády a předčasným volbám, ve kterých zvítězila Strana spravedlnosti a rozvoje. Než však k těmto volbám došlo, byl na pozici nezávislého ministra spravedlnosti dosazen právník a akademik Aysel Celikel, jehož tým návrh zákona podstatně upravil v souladu s požadavky žen. Navzdory několika komplikacím ze strany vlády, kdy například předseda T. Erdogan na poslední chvíli podal návrh na dekriminizaci cizoložství, byl nový zákoník přijat, a to 26. září 2004.⁹⁸

Jak už bylo zmíněno, nový Turecký trestní zákon znamenal výrazný posun k rovnoprávnosti mezi mužem a ženou. Sexuální trestné činy, dříve označované jako zločiny proti společnosti, začaly být považovány za zločiny proti jednotlivci a definice

⁹⁶ HUŇA, Petr. *Lidská práva v Turecku jako evropská otázka*. 2007. str. 95.

⁹⁷ ILKKARACAN, Pinar. *Women Realizing Change in Turkey: The Reform of the Turkish Civil and Penal Codes*. Amazone.be [online]. © 2009, str. 5-6.

⁹⁸ ILKKARACAN, Pinar. *Women Realizing Change in Turkey: The Reform of the Turkish Civil and Penal Codes*. Amazone.be [online]. © 2009, str. 5-6.

restných činů byla nyní srovnatelná s celosvětově uznávanou normou. Všechny odkazy, vedoucí k patriarchátu, jako cudnost, morálka a čest byly ze zákoníku eliminovány a rovněž došlo k výraznému zvýšení trestů, týkajících se znásilnění. Za trestný čin bylo nyní označeno i znásilnění v rámci manželství a trestným se také stalo sexuální obtěžování žen na pracovišti.⁹⁹ K zásadní změně trestního práva došlo v oblasti tzv. vražd na cti, kdy obrana rodinné cti přestala být brána jako polehčující okolnost, ale naopak jako závažný trestný čin, za který hrozí až doživotní trest odnětí svobody.¹⁰⁰ Výslovně zakázáno a trestáno odnětím svobody je nově také provádění testu panenství¹⁰¹ bez souhlasu dotyčné ženy nebo bez soudního nařízení. Také byla prodloužena doba, kdy může žena legálně podstoupit interrupci, a to na 12 týdnů.¹⁰²

Následně byly přijaty další zákony – Zákon o prevenci násilí proti ženám a Zákon o tzv. samosprávách, který ustanovil nutnost vybudovat v každém tureckém městě nad 50 000 obyvatel azylové domy, jako útočiště pro ženy, které se staly obětí domácího násilí.¹⁰³

Jedním z nejnovějších zákonů, je Zákon na ochranu rodiny a prevenci násilí páchaného na ženách, který nahradil stávající Zákon o domácím násilí. Turecko jej přijalo v srpnu 2012 v návaznosti na Úmluvu Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách. Zákon má lépe chránit oběti domácího násilí a rozšířit rozsah jejich ochrany.¹⁰⁴ Obsahuje například požadavek na zajištění přístřeší pro oběti domácího násilí, poskytnutí finanční pomoci a psychologických a právnických služeb. Rovněž požaduje

⁹⁹ MOCKOVÁ, Eliška. Postavení žen v turecké společnosti. 2014. str. 16-17.

¹⁰⁰ TURKEY. Criminal Code: Law Nr. 5237. United Nations Office on Drugs and Crime [online]. 2004. Articles 29 and 82.

¹⁰¹ Do té doby se v Turecku jednalo o běžný úkon. testy byly podmínkou sňatku nebo například kritériem pro přijetí ženy ke studiu medicíny.

¹⁰² Women's Human Rights in the New Turkish Penal Code. The advocates for human rights. Stop Violence Against Women [online]. ©2010 str. 4.

¹⁰³ MOCKOVÁ, Eliška. Postavení žen v turecké společnosti. 2014. str. 18.

¹⁰⁴ HRW. Turkey: Adopt Strong Domestic Violence Law. Human Rights Watch [online]. March 7, 2012.

monitorování situace, realizaci programů na prevenci násilí a shromažďování údajů k preventivnímu odstrašování potencionálních násilníků.¹⁰⁵

Všechny tyto přijaté zákony, normy a ustanovení, přijaté na konci 20. a na počátku 21. století, znamenaly velký pokrok v otázce rovného postavení žen v turecké společnosti. Avšak ačkoli se dá turecká legislativa v této oblasti považovat za totožnou se západními zeměmi, je nutné sledovat, zda jsou stejně úspěšně zákony zavedeny také do praxe. V tomto kontextu Huňa (2007) uvádí, že pokrok musí být „*neustále revitalizován konkrétní situací v konkrétním regionu*“, jelikož lze v zemi na této úrovni a v jednotlivých sférách života stále pozorovat rozdíly mezi institucionálním zavedením a jeho realizací v běžném životě.¹⁰⁶ Tato situace je dána tím, že změny, kterých se turecké ženy ve 20. století dočkaly, se týkaly především sféry, kterou mohl kontrolovat stát. Postavení ženy v soukromém životě je řízeno spíše podle jiných pravidel, než podle zákonů. Důležitější je morálka, zvyky a v mnoha tureckých rodinách je nadále klíčovým také veřejné mínění blízkého okolí. Proto se dá říci, že v oblasti rodinného života je zaznamenán menší a pomalejší pokrok ve vývoji ženské rovnoprávnosti, než například v oblasti legislativy, politických práv či vzdělávání.¹⁰⁷

V porovnání s otázkou vzdělanosti či participace žen v politickém životě je tedy sféra rodinného života stále považována za částečně problémovou, a to zejména v otázce domácího násilí, sexuálního obtěžování a tzv. vražd ze cti. Současně však můžeme říci, a na základě výše napsaného textu lze toto tvrzení také dokázat, že spousta reforem v oblasti rodinného života, byla zavedena poměrně nedávno. Proto je pravděpodobně potřeba Turecku poskytnout více času pro jejich uvedení do praxe. Organizace The Advocates for Human Rights (2010) tvrdí, že k tomuto zavedení je zapotřebí politická vůle a koordinovaná komplexní politika, která jasně vymezí cíle, vedoucí k odstranění násilí, páchaného na ženách ve stanoveném časovém rámci.

¹⁰⁵ THE ADVOCATES FOR HUMAN RIGHTS. Violence Against Women in Turkey. Stop Violence Against Women [online]. ©2010.

¹⁰⁶ HUŇA, Petr. Lidská práva v Turecku jako evropská otázka. 2007. str. 95.

¹⁰⁷ THE ADVOCATES FOR HUMAN RIGHTS. Violence Against Women in Turkey. Stop Violence Against Women [online]. ©2010.

7.2 Postavení ženy v rodinném životě

7.2.1 Násilí, páchané na ženách

V tomto případě je nutné uvést na pravou míru to, že násilí na ženách je problémem celé společnosti, nikoli pouze společnosti turecké. Vyskytuje se ve všude, včetně vyspělých zemí Evropské unie, kde statistiky hovoří o každé čtvrté ženě, která se během svého života stane obětí domácího násilí.¹⁰⁸ Celosvětově je pak násilí vystavena údajně každá třetí žena. V Turecku je tato míra podobná, podle některých statistik dokonce vyšší, což bude doloženo v následujícím textu. Srovnání dat je ale vzhledem k odlišnosti názorů na tuto problematiku obtížné a je nutné zodpovědět si několik otázek: Co všechno je za násilí považováno a na jaké hranici násilí začíná? A jak se jednotlivé ženy, společnosti nebo státy k násilí staví a co za násilí považují, a co nikoli?

Zpráva UNICEF (2000) uvádí, že neexistuje žádná obecně přijímaná definice násilí, páchaného na ženách. Deklarace Spojených národů například definuje toto násilí jako „jakýkoli akt násilí, páchaný na ženách, který má za následek, nebo pravděpodobně povede k fyzické, sexuální či psychologické újmě či utrpení žen, včetně vyhrožování a takových činů, jako je nátlak nebo zbavení svobody, a to jak v soukromém, tak ve veřejném životě.“¹⁰⁹

Huňa (2011) tvrdí, že turecké ženy vnímají násilí poněkud odlišně, než ženy západních zemí. Za pomyslnou hranici, na které násilí začíná, většinou označují až případy, kdy je nutná následná hospitalizace.¹¹⁰ Toto vnímání je v rozporu s mezinárodními organizacemi na ochranu lidských práv a také s všeobecným vnímáním násilí v západních zemích. Proto je důležité říci, že ačkoli se denně lidská práva tisíců žen v Turecku porušují stejně jako v dalších zemích po celém světě, je tato situace například

¹⁰⁸ HRW. He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Pretection. Human Rights Watch [online]. May 2011. str. 15.

¹⁰⁹ UNICEF. Domestic Violence Against Women and Girls. Innocenti Research Centre [online]. June 2000. str. 3.

¹¹⁰ HUŇA, Petr. Lidská práva v Turecku jako evropská otázka. 2007. str. 95.

v porovnání s vyspělými zeměmi Evropské unie, mezi které mj. Turecko také směřuje, značně odlišná.

Podle průzkumu turecké univerzity, který proběhl v roce 2009, má s domácím násilím v Turecku zkušenost asi 42 % všech žen a dívek, starších 15 let a dokonce 47 % žen, žijících ve venkovských oblastech. Pro upřesnění toto procento znamená více než 14 milionů žen, které v určitém okamžiku svého života zažily sexuální nebo fyzické násilí avšak pouze ze strany svého manžela či partnera. Toto číslo tedy nepojímá jiné formy násilí a násilí ze strany zbylých členů rodiny. Stejná zpráva pak navíc uvádí, že pouze 8 % žen, které jsou obětí tohoto násilí, se obrátí na instituce nebo nevládní organizace s žádostí o pomoc.¹¹¹ Na jihovýchodě země je situace dle ženské asociace Roj, která představuje jedno z tureckých hnutí za práva žen, ještě horší¹¹², jelikož násilím zde prochází údajně každá druhá žena.¹¹³

Nejčastějším problémem v souvislosti s násilnými činy v Turecku, je domácí násilí. To často trvá i několik desítek let a ovlivňuje již několik generací žen. Násilí je v zemi podstatně rozšířené, a to nejen ve venkovských oblastech, ale dokonce i ve vyspělých městech na západě země. Vyskytuje se na všech úrovních vzdělání a ve všech příjmových skupinách obyvatel¹¹⁴, a přestože zákon domácí násilí zakazuje, stížnosti, týkající se bití, vyhrožování a sexuálního násilí, neustále pokračují. Jak již bylo uvedeno, za většinu násilí jsou odpovědní manželé, bratři, otcové a synové, což dokládá následující tvrzení Nebahat Akkoc – zakladatelky známého ženského centra KA-MER: „*Obecně žijeme ve strachu. Strachu z našich otců, bratrů, manželů. Máme strach, protože z jejich strany zažíváme násilí.*“¹¹⁵

¹¹¹ HRW. He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Pretecton. Human Rights Watch [online]. May 2011. str. 15-16.

¹¹² Toto tvrzení podporuje také výzkum, který proběhl v Turecku v roce 2008. Viz Příloha 1.

¹¹³ UNHCR. Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services. Reworld [online]. 28 May 2012.

¹¹⁴ Násilí se tedy objevuje v celé struktuře společnosti, ačkoli dle statistik jsou ženy s nižším vzděláním či ženy, žijící v horších ekonomických podmínkách, obětí násilí častěji. Viz Příloha 1 a Příloha 2.

¹¹⁵ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online]. 2004. str. 3.

V rámci své rodiny je dle zprávy Amnesty International z roku 2004 minimálně třetina, ne-li dokonce polovina všech žen v zemi považována za oběti domácího násilí. To je často konáno na příkaz rodinných rad či klanů, které se rozhodnou trestat ženy za to, že porušily tradiční kodexy cti. Jsou bity, znásilňovány a v některých případech i zabity nebo nuceny spáchat sebevraždu. Mladé dívky jsou také směňovány a nuceny do předčasných manželství. Směnu a následné tresty za porušení tradic dokládá následující zpráva: „*Poté co Güldünya Tören otěhotněla a odmítla se provdat za svého bratrance, byla poslána do domu svého strýce v Istanbulu. Tam jí jeden z jejích bratrů dal provaz a řekl jí, aby se sama oběsila. Utekla a prosila o policejní ochranu, ale byla oklamána příslibem rodinných příslušníků, že jí neublíží. Týden po porodu ji však její bratři na ulici postřelili. Opět prosila z nemocničního lůžka o pomoc policie. Zůstala však tváří v tvář svým vrahům sama. Ti pozdě v noci přišli do jejího nemocničního pokoje a usmrtili ji střelou do hlavy.*“¹¹⁶

7.2.2 Statistiky domácího násilí

Jednotlivé průzkumy, zabývající se násilím v turecké společnosti, jsou dosti limitované a velmi se různí. Nejkritičtější se k otázce násilí na ženách v Turecku staví organizace na ochranu lidských práv. To lze pozorovat například ve zprávě již zmíněné Amnesty International, z roku 2004, která hovoří o tom, že v roce 1996:¹¹⁷

- 23 % žen, pocházejících z domácností s vyššími příjmy uvedlo, že byly vystaveny násilí ze strany svých mužů. Číslo však vzrostlo na 71 %, když byly tázány na konkrétní typ násilí.
- 58 % žen zažilo násilí v rodině, a to nejen ze strany manželů, bratrů nebo snoubenců, ale i ze strany manželovy rodiny.
- 63,5 % žen dále uvedlo, že bylo obětí určité formy sexuálního násilí.

Jiný průzkum, konaný stejnou organizací mezi lety 1990 a 1996, uvádí, že z 1259 tázaných žen žije v Turecku v násilném prostředí až 88,2 % žen. 68 % z nich

¹¹⁶ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online] 2004. str. 3.

¹¹⁷ tamtéž. str. 7-8.

je obětí manželova bití¹¹⁸. Podobná studie proběhla také na Istanbulské univerzitě v roce 2003. Výsledky této studie označují 31,5 % žen za oběti bití ze strany mužů a hovoří o 41 % žen, které byly nuceny přistoupit na dohodnutý sňatek. Šokující je zde především to, že z této skupiny žen pouhých 35 % podalo na domácí násilí stížnost, kdežto přes 40 % tvrdilo, že manželova musí poslouchat a jeho bití je v některých případech oprávněné.¹¹⁹ Málodky je tedy násilí oznámeno na policii, ačkoli zákony jasně hovoří v jejich prospěch.¹²⁰

Ve zprávě organizace Human Rights Watch z roku 2012, která obsahuje mj. statistiky z policejních hlášení, je dokonce uvedeno, že od roku 2008 se počty násilí na ženách rapidně zvyšují. Ze 48 264 zaznamenaných případů z roku 2008 vzrostlo číslo na 80 398 v roce 2011. Rovněž narůstají čísla obětí vražedných trestných činů.¹²¹ Tento nárůst však nemusí nutně znamenat zhoršování situace. Právě naopak – může se jednat o situaci, kdy se stále více žen obrací na policii a využívá tísňová volání, aby nahlásily domácí násilí, a proto tato čísla narůstají. Pokud by tomu tak opravdu bylo, mohli bychom hovořit o pokroku v oblasti ženských práv, především díky snaze vládních a nevládních organizací v zemi, které kladou čím dál větší nároky na zdokonalování legislativy. Značný vliv na zlepšování situace je také přičítán tlaku ze strany médií.

I přesto, že se jednotlivé statistiky liší, je problém domácího násilí v zemi evidentní. Toto tvrzení dokládá také zpráva Evropské komise (2011) o pokroku Turecka v přípravách na vstup do EU, kde je uvedeno, že zastavení násilí, páchaného na ženách, je nadále výzvou a vážným problémem turecké republiky.¹²²

¹¹⁸ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online] 2004. str. 8.

¹¹⁹ K podobnému názoru dospěl také turecký výzkum z roku 2008, vedený institucí Directorate General on the Status of Women. Viz Příloha 3.

¹²⁰ Turkey: Country Reports on Human Rights Practices. U. S. State Department [online]. 2005.

¹²¹ UNHCR. Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services. Re-fworld [online]. 28 May 2012.

¹²² tamtéž.

7.2.3 Vraždy na obranu cti

Čest rodiny je podle turecké tradice stále primární. Za její hanobení pak ženám hrozí násilí a v těch nejradikálnějších rodinách dokonce smrt. V tomto případě hovoříme o tzv. vraždách ze cti. Výroční zpráva Sdružení pro lidská práva odhaduje, že ze 77 žen, které byly zabity rodinnými příslušníky v roce 2003, bylo 40 úmrtí označeno právě jako zločin ze cti. Skutečný počet se ale dle zprávy Amnesty International (2004) dá jen stěží odhadnout, jelikož mnohá úmrtí nejsou vůbec hlášena nebo jsou maskována rodinnými příslušníky. Často také vyšetřování končí prohlášením úmrtí za sebevraždu.¹²³

Také organizace Freedom House se zabývala touto problematikou a uvedla, že se kriminální činy ze cti v zemi i nadále vyskytují, a to i přesto, že striktnější zákony a nařízení činí tyto zločiny méně přípustné. Národní průzkum konaný v roce 2006 ukázal, že Turci mají své hodnoty hluboce zakořeněné.¹²⁴ Toto tvrzení dokládají následující příklady z praxe:

„Selda – vdaná třináctiletá turecká dívka šla v roce 1996 do kina se svou příbuznou. Její manžel ji následně vytáhl z kina, nařkl z prostituce a podřezal hrdlo na náměstí, za přítomnosti spousty svědků. Za svůj čin dostal pouze krátký trest.“

„Šestnáctiletý chlapec se svým starším bratrem zabili v roce 2002 svou nedávno rozvedenou sestru, protože se často vracela pozdě domů. V prohlášení na policii uvedli, že činu nelitují, jelikož očistili čest své rodiny.“¹²⁵

„Dvě ženská těla, matky a dcery, byla nalezena na jihu města Adana v březnu 2015. Ženy byly zabity několika střelami, mířenými do hrudi a hlavy. Policie následně pátrala po otci a synovi, kteří byli z vraždy podezřelí. Matka byla rozvedená a žila s dcerou a zetěm v jiném městě. Ten je ale údajně nutil k prostituci. Když se o tomto dozvěděli zbylí členové rodiny, ženy zastřelili.“¹²⁶

¹²³ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online] 2004. str. 17.

¹²⁴ Women subjected to domestic violence in Turkey. Refworld [online]. 25 June 2009. str. 1-2.

¹²⁵ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online] 2004. str. 16.

¹²⁶ ATAKAN, Diden. Turkey: Mother, daughter victims of so-called "honor" killings. Daily Sabah: Turkey [online]. 2015.

Na těchto příkladech lze dobře vidět, že určité tradiční islámské praktiky mají v Turecku i nadále své místo. Navíc se dá říci, že do jisté míry shrnují některá, v práci zmíněná fakta. Ve všech případech se pravděpodobně jedná o zločiny ve jménu cti, které nejsou v islámském světě považovány za nic neobvyklého. Oběťmi těchto činů jsou zpravidla ženy a dívky, které zhanobí čest své rodiny svým nesprávným chováním. Situace je o to vážnější, že za nesprávné chování může být pokládáno prakticky cokoli – pozdní návrat domů, nevhodné oblečení či naprostá banalita, jako je například návštěva kina. Mnohdy ženy na provinění nemají prakticky žádný podíl, a to zejména v případech nucené prostituce nebo znásilnění. V těchto situacích dokonce žena není brána jako oběť násilí, ale jako viník a je tedy potřeba očistit čest její rodiny.

Tyto případy trestných činů, jež jsou páčány na ženách, nejsou v turecké společnosti výjimečné. Ať už ve zprávách mezinárodních organizací nebo v médiích jich lze najít celou řadu. Většina z nich se shoduje v určitých parametrech. Ty lze vysledovat ve výše popsaných případech, které mají za cíl charakterizovat určité společné znaky vražd ze cti. Demonstrují, že vrahy bývají zpravidla členové rodiny – bratři, otcové, synové, bratřanci, strýcové a manželé. Často jsou nezletilí, a to z důvodu vidiny nižšího trestu. Zprávy také ukazují, že se pachatelé za činy nestydí, naopak jsou na tyto skutky hrdí a s hrdostí přijímají tresty, které za vraždu dostanou.

V souvislosti s vraždami na cti je vhodné zmínit také nucené sňatky, které s danou problematikou do jisté míry korespondují. V tomto případě se problém vyskytuje především na jihovýchodě země, kde je slabý administrativní systém a dochází tak k situacím, že dívky nejsou po narození registrovány. Proto je nelze před nucenými sňatky a vraždami ze cti chránit.¹²⁷

Nejen tyto, ale mnoho dalších podobných zpráv poukazuje na to, že násilí na ženách je stále velkým problémem jinak moderní turecké společnosti. To mj. potvrdil také prezident Erdogan, když se vyjádřil v tom smyslu, že: „*Násilí na ženách je stále jakousi krvácející ránou Turecka, která se nezhojí tak rychle.*“ Mnozí politici navíc tvrdí, že samotný problém leží mimo právní rámec země, v hluboce zakořeněné kultuře

¹²⁷ COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. Commission Staff Working Document: Turkey 2006 Progress Report. In: Europa.eu [online]. 8 November 2006. str. 19

a mentalitě tureckého lidu. To je důvodem toho, proč jinak prozápadní legislativa není schopna zastavit v zemi násilí.¹²⁸ Navíc neschopnost státních orgánů důkladně vyšetřit násilné úmrtí žen způsobuje jakousi rezignaci na sledování a zaznamenávání těchto trestných činů.¹²⁹ O problematice však více hovoří následující kapitola.

7.2.4 Nedostatky a mezery v legislativě

Na případě Selvi T., dvaadvacetileté turecké ženy, které rodiče ve dvanácti letech domluvili sňatek, lze vidět, kam až může domácí násilí zajít, pokud není státními institucemi bráno dostatečně vážně, a v jinak účelně stanovené legislativě se vyskytují nedostatky: *„Domácí násilí začalo, když byla Selvi poprvé těhotná. Postupně se útoky i jejich závažnost zvyšovaly a byly přenášeny i na děti. Manžel nepřiměřeně kontroloval každý aspekt jejího života a byl extrémně žárlivý. Poté, co ji v roce 2008 prolomil lebku a zlomil ruku, odhodlala se požádat o pomoc policii. Přesto, že si policie pozvala manžela na stanici a vyslechla jej, poslala následně pár domů. Zanedlouho šla ale Selvi na policii znova, a to když byla vážně poraněna po úderu kamenem v oblasti hlavy. Opět byla poslána domů s tím, aby se s manželem udobřila. V roce 2009 byla uvězněna ve svém domě a pravidelně bita. Podařilo se jí však utéci a na policii se obrátila potřetí. Když se jí manžel na stanici omluvil, i tentokrát byli posláni domů. Počtvrté šla na policii v roce 2010, když manžel přivedl pozdě večer domů své přátele a Selvi jim nabídl k pobavení. Následně na policii vypověděl, že jeho žena lže a bylo mu uvěřeno. Její situaci nevyřešil ani rodinný soud, na který se obrátila. Příkazy, které muži nařizovaly držet se od ženy dál, nebyly nikdy uposlechnuty a policie jejich dodržování nikdy nekontrolovala. Násilí tak neustále pokračovalo.“*¹³⁰

¹²⁸ ATAKAN, Diden. Turkey: Mother, daughter victims of so-called "honor" killings. Daily Sabah: Turkey [online]. 2015.

¹²⁹ AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence [online]. 1 June 2004. str. 18.

¹³⁰ HRW. He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Protection. Human Rights Watch [online]. May 2011. str. 6-7.

Jiný případ hovoří o Hamiyet M.: „*Svým manželem byla pravidelně bita a znásilňována po dlouhých 24 let. Když konečně sebrala odvahu a zašla na policii, poslali ji domů, kde bití pokračovalo. Jednou dokonce po útoku skončila v nemocnici. Tam jí ale policejní důstojník sdělil, že policie nemá čas zabývat se neustále jejím případem.*“¹³¹

Podobných případů bychom našli nesčetné množství. Dokládají, že ačkoli Turecko v posledních letech podniká spoustu kroků k odstranění násilí, v zákonech se stále vyskytují mezery a jejich implementace do praxe je často ne zcela úspěšná. Navíc je legislativní proces narušen selháním vlády, která není schopna násilí účelně zabránit, změnit tradiční diskriminační postoj a odstranit překážky, které ženám stojí v cestě, když chtějí případy nahlásit a žádají státní složky o ochranu.

Toto tvrzení se opírá o teze mezinárodních institucí. V U. S. Country Report z roku 2010 je například napsáno, že turecká vláda není schopna účinně prosazovat Zákon o násilí na ženách. Uvádí, že ačkoli je zákon platný již více než 10 let, stále není v zemi běžnou praxí a zahrnuje byrokratické postupy, které znemožňují jeho efektivní fungování. Zpráva CEDAW (2012) zase odkazuje na nedostatek preventivních a ochranných politik a akčních plánů v zemi.¹³² Obdobně kritická k tureckým zákonům je také studie *He Loves You, He Beats You* (2007), která upozorňuje na určitá vyloučení, která se donedávna týkala Zákona na ochranu rodiny. Zákon vylučoval ochranu svobodných a rozvedených žen a ochranu žen bez registrovaných sňatků a nevztahoval se tak ani na nesezdané páry.¹³³

Podle zprávy Evropské komise (2011) je překážkou v pokroku také nedostatečná kapacita rodinných soudů, které často nejsou schopny pomoci všem obětem násilí.¹³⁴ Článek Human Rights Watch (2011) navíc uvádí, že v zemi existují určité strukturální

¹³¹ HRW. *He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Pretection*. Human Rights Watch [online]. September 1, 2011.

¹³² UNHCR. *Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services*. Re-fworld [online]. 28 May 2012.

¹³³ HRW. *He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Pretection*. Human Rights Watch [online]. May 2011. str. 9-11.

¹³⁴ UNHCR. *Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services*. Re-fworld [online]. 28 May 2012.

problémy, které způsobují překážky, spojené s násilím na ženách a jejich ochranou. Zprv se jedná o nedostatek odborných pracovníků na policejních stanicích. Zadruhé o nedostatečné proškolení policistů, státních zástupců a soudců, kteří se případy domácího násilí zabývají. Třetím, neméně podstatným problémem je pak nedostatek důvěry při posuzování násilí v rodině.¹³⁵ Mimo nedostatečné odborné znalosti pracovníků státní správy zde chybí také určitá vůle se s případy násilí vypořádat. Velkým problémem je zejména necitlivý a neprofesionální přístup policistů, a to zejména v menších městech a na vesnicích. Ti často dávají přednost jednotě rodiny a tlačí na ženy, aby se s násilím smířily, místo aby jim byla poskytnuta ochrana. Důvěra je tak hlavní překážkou v hlášení zneužití.¹³⁶ Problémem je také to, že v mnoha případech manželé své ženy kontrolují v takové míře, že jsou fyzicky, psychicky i ekonomicky neschopny vyhledat pomoc a navíc jsou často nedostatečně informovány o svých právech.¹³⁷

Jak se zdá, násilí, páchané na ženách, je často lhostejné i blízkému okolí obětí. O tom svědčí spousta článků, ve kterých svědkové trestných činů popisují apatii zbylých členů rodiny i sousedů. Případy, kdy lidé bez povšimnutí prochází okolo veřejných útoků na ženy, jsou častým a velmi kritizovaným tématem zahraničních médií.¹³⁸

Nedostatečná snaha vlády implementovat legislativu do praxe pravděpodobně souvisí s tím, že politická scéna Turecka je ovlivňována zejména muži. Ženy zde mají v současné době pouze 14 % křesel v parlamentu a jejich zastoupení na vládních postech je ještě o něco nižší. Muži také dominují soudnictví a již zmíněným politickým silám a ženy tak mají sníženou možnost zvrátit své postavení ve společnosti. Za své názory je častým terčem kritiky médií současný turecký populistický premiér Erdogan, který ve svých výrocích často propaguje mužskou kulturu Turecka. Na druhou stranu se ale objevují hlasy jeho zastánců, které tvrdí, že premiér neustále usiluje o zvýšení počtu

¹³⁵ UNHCR. Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services. *Refworld* [online]. 28 May 2012.

¹³⁶ Viz Příloha 4 a Příloha 5.

¹³⁷ *tamtéž*.

¹³⁸ FELDMAN, Emily. Turkey's Rampant Domestic Violence Problem. *The Daily Beast* [online]. 18 July 2014.

žen ve vládních institucích. Mj. během jeho úřadování došlo ke značnému navýšení ženských křesel v parlamentu, a to z původních 4 % na 14 %.¹³⁹

Na závěr lze říci, že i přesto, že je násilí v Turecku stále považováno za velký problém, lze v posledních letech přece jen vyzorovat určitá zlepšení a to konkrétně ve statistických záznamech domácího násilí, kdy i přes značné problémy a nedůvěru ze strany státních orgánů stále více žen přichází nahlásit tento druh trestných činů, namísto toho, aby byly případy zametány pod koberec.

¹³⁹ UNHCR. Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services. Re-fworld [online]. 28 May 2012.

8 Diskuze a závěr

Bakalářská práce, zabývající se vývojem ženských práv v Turecku, se snaží ukázat na určitou rozpolcenost turecké společnosti. Ta, ačkoli je považována za společnost moderní, si ponechává určité hodnoty a zvyky, pocházející z historie. Turecko, jakožto země, která byla v minulosti součástí Osmanské říše, totiž fungovalo po staletí na náboženských principech islámu, které se promítaly do právního systému země a vytvořily v místní společnosti hluboce zakořeněné tradice, spojené s tímto náboženstvím. Spousta těchto tradic se týkala nerovného postavení žen, což se významně promítlo do fungování společnosti. Ženy měly omezený přístup ke vzdělání, práci i k účasti na společenském životě. Musely chodit zahalené, byly považovány za majetek svých mužů a často se stávaly obětí tzv. vražd na obranu rodinné cti.

Tyto tradice však byly v zemi významně narušeny po pádu Osmanského impéria. Následné vytvoření turecké republiky pak přineslo do místní společnosti značné změny v podobě reforem, souvisejících se zavedením sekularismu. Turecko tak začalo fungovat na zcela odlišných státních zásadách, ke kterým se však část společnosti, lpící na starých tradicích, stavěla odmítavě. Ne jinak je tomu i v současné době, a to i přesto, že má tato muslimská země sekulární charakter již více než 90 let.

Jednou z dimenzí, ve které se významně promítá konflikt mezi sekularismem a zastánci tradičního islámu, jsou práva žen. V práci byl mapován jejich vývoj, přičemž je kladen důraz na období od 90. let 20. století, které souvisí s nástupem pro-islámsky orientovaných stran na politickou scénu a současně také s posilováním starých islámských tradic v turecké společnosti. Práce, zaměřená na násilí, páchané na tureckých ženách, si kladla tyto výzkumné otázky:

Jak se v Turecku vyvíjelo postavení žen v rodinném životě od 90. let 20. století?
Střetávají se v posledních letech v Turecku zájmy sekularismu a islámského práva šaría v souvislosti s otázkou postavení žen v rodinném životě?

Text následně dospěl k několika závěrům.

K pozitivnímu vývoji v postavení žen v rámci rodinného života došlo především na úrovni legislativy. Dá se říci, že současná turecká legislativa již má podobu, kterou lze přirovnat k legislativám západních demokratických států. V posledních letech zde došlo jak k významným reformám státních pramenů práva, tak byla vytvořena řada nových zákonů a opatření, která mají přispívat k ochraně žen před domácím násilím. Nejvýznamnějším z nich je pravděpodobně Zákon na ochranu rodiny, pocházející z roku 1998, který byl následně několikrát novelizován tak, aby postihl potřeby větší části žen, které jsou oběťmi domácího násilí ze strany svých manželů, otců, ale i ostatních rodinných příslušníků. Zároveň legislativa Turecka zahrnuje řadu mezinárodních smluv, zajišťujících ženám rovnoprávnost a ochranu před jakýmkoli špatným zacházením.

Problémem se však i nadále jeví zavádění zákonů do praxe. Proto, ačkoli lze říci, že je Turecko v přijímání opatření na obranu proti utlačování žen úspěšné a v této oblasti lze spatřit nemalý pokrok, statistiky, reflektující násilí, hovoří zcela jasně. Uváděné případy z praxe, které jsou součástí této práce, pak potvrzují, že islámské tradice mají v části turecké společnosti stále svůj prostor.¹⁴⁰ Překážky v optimistickém vývoji ženských práv je tedy zřejmě potřeba hledat jinde než v oblasti zákonodárství a to zejména v převádění legislativy do praxe. Problém je navíc čím dál více patrný v současné době, o které se říká, že je dobou posilování islámských tradic v zemi. Tento vzestup lze pozorovat mj. na chování současné politické elity v zemi, která často používá dosti nevybíravé výroky, týkající se rovnoprávnosti a potlačování žen v rodinném životě.¹⁴¹

Odpovědí na druhou výzkumnou otázku mohou být také dostupná data, týkající se násilí v zemi, jež jsou mj. součástí kapitoly s názvem Statistika domácího násilí (viz str. 42). Poukazují na vysoká procenta obětí násilných trestných činů proti ženám, která podstatně převyšují evropský průměr. Následné konkrétní ukázky z praxe pak tvrzení,

¹⁴⁰ V souvislosti s tímto tvrzením je potřeba zmínit, že autorka si je vědoma toho, že veškeré násilí páchané na tureckých ženách nevyhází pouze z tradic islámu, ale je motivováno i jinými aspekty. Snahou je však poukázat na to, že do jisté míry tyto tradice stále svou roli v problematice mají.

¹⁴¹ Příkladem může být například výrok předsedy AKP v okrese Kirikkale M. Demira, který obhajuje názor, že je správné v některých situacích usměrnit chování ženy pomocí výprasku. Známé je také tvrzení premiéra Erdogana, že jednou z věcí, která se od ženy očekává, je porod tří dětí.

že k určitému konfliktu hodnot a názorů v zemi skutečně dochází, potvrzují. Detailnější analýza dat, pocházející z národního tureckého průzkumu o výskytu násilí na ženách, který se uskutečnil v roce 2008, je součástí přílohy této práce. Tento výzkum mj. uvádí, že stále velké procento tureckých žen má vžitá dávná představy o tom, že násilí ze strany mužů je opodstatněné. Všechna tato data vyvracejí domněnky, že dostatečná legislativa souvisí s praxí a tedy i se skutečnou realitou. Z textu a okomentovaných příkladů z praxe je navíc zřejmé, že rodinný život je v turecké společnosti na vysoké příčce v pomyslném žebříčku hodnot, což odpovídá hodnotám islámu. Řada obyvatel zde stále v soukromém životě uznává praktiky, které mají původ v historii a proto je na místě tvrzení, že v turecké společnosti v současné době a v určitých sférách, jako je například sféra rodinného života, ke konfliktu mezi sekularismem a islámem skutečně dochází.

Kromě odpovědi na výzkumné otázky, práce poukazuje na to, že násilí je považováno za jeden z hlavních problémů současné turecké společnosti. Toto tvrzení se mj. promítá také na mezinárodní úroveň, kde tato problematika tvoří jednu z hlavních překážek Turecka pro vstup do EU a zastavení násilí na ženách tak tvoří jednu z hlavních výzev pro současnou tureckou vládu.

Závěrem lze říci, že ačkoli k určitému pokroku došlo alespoň na již zmiňované úrovni zákonodárství, obecně problém domácího násilí z turecké společnosti nemizí. Určitým krokem dopředu, i když se to může zdát z počátku paradoxní, může být v poslední době zaznamenaný nárůst počtu případů násilí v policejních statistikách. Ten ale může reflektovat určité zlepšení situace, jelikož pravděpodobně neznamená růst počtu spáchaných trestných činů, ale naopak narůstající počet hlášených případů domácího násilí. Nicméně i zde je spatřován problém. Ten se týká výkonu veřejné správy, která v oblasti postihů za páchaní domácího násilí značně selhává. Toto tvrzení dokládá i závěrečná část této bakalářské práce, která se zabývá nedostatky ve státní sféře. Proto je dle autorky vhodné, se po zdárné implementaci legislativního rámce zaměřit na zlepšení kvality veřejné správy. Spolu s profesionálnější přístupem orgánů, které se domácím násilím zabývají, by mělo dojít také k podpoře jejich důvěry. Současně by bylo vhodné usilovat o intenzivnější šíření povědomí žen o jejich právech a také o eliminaci obav, v případě hlášení jakéhokoli nepřipustného chování vůči jejich osobám.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7.

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. FRA. *Violence against women: an EU-wide survey. Main results*. Vienna: EFRA, 2014. 198 s. ISBN 978-929-2393-427. Dostupné také z:

<http://img.ct24.cz/multimedia/documents/56/5513/551244.pdf>

FOX, Jonathan. *Political secularism, religion, and the state: a time series analysis of worldwide data*. New York: Cambridge University Press, 2015. 281s. ISBN 978-110-7433-915.

GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum, 1999. 427 s., [14] s. barevných obrazových příloh. ISBN 80-7184-599-x.

HOLSCHER, Lucian. *Religion and secularity transformations and transfers of religious discourses in Europe and Asia*. Boston: Brill, 2013. 284s. ISBN 90-042-5133-2.

HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001. 447 s. ISBN 80-86182-49-5.

Korán. Vyd. 6. Praha: Odeon, 1991. 794 s. ISBN 80-207-0444-2.

KOVÁŘ, Jindřich. *Islám a muslimské země*. Praha: Svoboda, 1984. 369 s. ISBN 25-071-84.

KRAMER, Heinz. *A changing Turkey*. Virginia: The Brookings Institution, 2000. 295s. ISBN: 0-8157-5023-4.

KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN. *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. Dále jen Dějiny Turecka. ISBN 978-80-7422-012-8.

- KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996. 263 s. ISBN 80-7021-168-7.
- KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. Praha: Vyšehrad, 1999. 284 s. ISBN 80-7021-298-5.
- MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2.
- MALEČKOVÁ, Jitka. *Úrodná půda: žena ve službách národa*. Praha: ISV, 2002. 242 s. ISBN 80-85866-95-1.
- MCCARTHY, Andrew C. *Turecko mění směr: jeho vůdci se staví proti Západu a myslí si, že se tak připojují k vítězí straně*. Praha: Občanský institut, 2010. 11 s. ISBN 978-80-86972-63-3.
- MENDEL, Miloš. *Islámská výzva: Z dějin a současnosti politického islámu*. Brno: Atlantis, 1994. 230 s., obr. na příl. ISBN 80-7108-088-8.
- MENDEL, Miloš a KŘIKAVOVÁ, Adéla. *Islám: ideál a skutečnost*. 2., rozš. a aktualizované vyd. Praha: Baset, 2002. 311 s. ISBN 80-862-2371-X.
- MUZIKÁŘ, Josef. *Islám v politice*. Praha: Svoboda, 1987. 217 s.
- PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. Praha: Libri, 2006. 198 s. ISBN 80-7277-323-2.
- RABASA, Angel. *The rise of political islam in Turkey*. Santa Monica: RAND Corporation, 2008. 135 s. ISBN: 978-0-8330-4457-0.
- SIEGL, Erik. *Proměny a kontinuita ve vývoji tureckého sekularismu (studie)*. Erik Siegl. Mezinárodní vztahy. 45, č. 2. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010. str. 123-134. ISSN: 0323-1844
- SIEGL, Erik. *Islám versus modernizace: náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013. 142 s. ISBN 978-80-87558-14-0.

SPENCER, Robert. *Islám bez závoje: [zneklidňující otázky o světově nejrychleji rostoucím náboženství]*. Praha: Triton, 2006. 236 s. ISBN 80-7254-761-5.

TUREČEK, Břetislav. *Světla a stíny islámu: drama Blízkého východu a sonda do duší jeho obyvatel*. Praha: Knižní klub, 2007, 214 s. ISBN 978-80-242-1909-7.

WANNER, Jan. *Krvavý zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. 291 s. ISBN 978-80-7277-387-9.

YAVUZ, Hakan. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. Cambridge: University Press, 2009. 295 str. ISBN: 978-0-521-88878-3.

Elektronické zdroje:

AMNESTY INTERNATIONAL. Turkey: Women confronting family violence. In: *Amnesty.org* [online]. 1 June 2004 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/013/2004/en/>

ARAT, Yesim. Religion, Politics and Gender Equality in Turkey. In: *UNRISD and HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG: Religion, Politic and Gender Equality*. [online] Istanbul, Turkey: September 2009, 27s. [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/%28httpAuxPages%29/B49BF0AB76047D15C125765E0047B1EB/\\$file/TurkeyFinRR.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/%28httpAuxPages%29/B49BF0AB76047D15C125765E0047B1EB/$file/TurkeyFinRR.pdf)

ATAKAN, Diden. Turkey: Mother, daughter victims of so-called "honor" killings. In: *Daily Sabah: Turkey* [online]. Istanbul: March 16, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://www.dailysabah.com/nation/2015/03/16/turkey-mother-daughter-victims-of-socalled-honor-killings>

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. Turkey. *The World Factbook*[online]. [2014] [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. Commission Staff Working Document: Turkey 2006 Progress Report. In: *Europa.eu* [online]. Brussels, 2006 [cit.

2015-05-19]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/tr_sec_1390_en.pdf

COŞKUN, Vahap. Constitutional Amendments Under the Justice and Development Party Rule. *Insight Turkey*. [online] Istanbul: Center for Intercultural Dialogue and Cooperation, 1999-2015, s. 95-113. [cit. 2015-04-03]. ISSN: 1302-177X. Dostupné z: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_15_no_4_2013_coskun.pdf

Family Protection in Turkey: (Law No. 4320). In: *Turkish family law: Single point for all Turkish family law needs* [online]. [2014] [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <https://turkisfamilylaw.wordpress.com/2014/03/07/family-protection-in-turkey-law-no-4320/>

FELDMAN, Emily. Turkey's Rampant Domestic Violence Problem. In: *The Daily Beast* [online]. 18 July, 2014 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/07/18/turkey-s-rampant-domestic-violence-problem.html>

FÜLE, Štefan. Práva žen v Turecku. In: *Europa.eu*. [online]. Brusel: duben 2010 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_SPEECH-10-191_cs.pdf&ei=K78WVdV_hPQ689OAYAI&usg=AFQjCNGZrZuXrP3F128bfsDNmjX0s5acxQ&sig2=cQBqiN6JvucpNDe52ugsvg&bvm=bv.89381419,d.ZWU

Highlights of the new turkish civil code with regard to the copenhagen political criteria. In: *Republic of Turkey: Prime Ministry* [online]. [2002] [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCcQFjAB&url=http%3A%2F%2Finsanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr%2Fdata%2Fab_turkiye%2F1.doc&ei=aZk-VaT9NsTUarqLgZgE&usg=AFQjCNEairFLImhYSukO_qM2svWYI-KCRA&sig2=BjFPriLBMwZosVKvvIgWXQ

HUMAN RIGHTS WATCH. He Loves You, He Beats You: Family Violence in Turkey and Acces to Protection. In: *Human Rights Watch* [online]. United States of America, May 2011. 64 str. [cit. 2015-04-21]. ISBN: 1-56432-765-5. Dostupné z: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey0511webwcover.pdf>

HUMAN RIGHTS WATCH. Protecting Women from Domestic Violence. *Human Rights Watch* [online]. September 1, 2011 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.hrw.org/news/2011/09/01/protecting-women-domestic-violence>

HUMAN RIGHTS WATCH. Turkey: Adopt Strong Domestic Violence Law. In: *Human Rights Watch* [online]. March 7, 2012 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.hrw.org/news/2012/03/07/turkey-adopt-strong-domestic-violence-law>

HUŇA, Petr. *Lidská práva v Turecku jako evropská otázka* [online]. Zlín, 2007 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/84184/pedf_m/diplomka_final.pdf. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce PhDr. Marta Goňcová, CSc.

HUSSIAN, Adam. *Islám a islámský fundamentalismus* [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/4qxcmk>. Diplomová práce. Právnická fakulta univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí práce JUDr. Petr Osina, Ph.D.

ILKKARACAN, Pinar and Liz E. AMADO. Good Practices in Legislation on Violence against Women in Turkey and Problems of Implementation. In: *United Nations: Single point for all Turkish family law needs* [online]. Istanbul, Turkey, 23 May 2008 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/expertpapers/EGMGP_LVAW%20Paper%20_Pinar%20Ilkcaracan%20and%20Liz%20Ercevik%20Amado_.pdf

ILKKARACAN, Pinar. Women Realizing Change in Turkey: The Reform of the Turkish Civil and Penal Codes. In: *Amazona.be: Les femmes dans les sociétés en transition* [online]. Burlington, VT: Ashgate, © 2009. str. 1-9 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: www.amazona.be/IMG/pdf/Efsa_Kuraner.pdf

MOCKOVÁ, Eliška. *Postavení žen v Turecké společnosti* [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://svoc.prf.cuni.cz/sources/7/20/449.pdf>. Studentská vědecká a odborná činnost. Právnická fakulta univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce JUDr. Jana Ondřejková, Ph.D.

OHCHR [Office of the High Commissioner of Human Rights]. What are human rights? *United Nations Human Rights* [online]. ©1996-2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

OSN. Všeobecná deklarace lidských práv. In: *Informační centrum OSN v Praze* [online]. Valné shromáždění, 1948 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

PEW RESEARCH CENTRE. Religion and Public Life: Religious Commitment. In: *Pewforum.org* [online]. 9 August 2012 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/2012/08/09/the-worlds-muslims-unity-and-diversity-2-religious-commitment/>

POUSTKOVÁ, Karolína. *Lidská práva v islámské společnosti: Komparace postavení ženy v Turecku a Saúdské Arábii* [online]. Praha, 2009 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: http://www.vse.cz/vskp/14641_lidska_prava_v_islamske_spolecnosti_komparace_postaveni_zeny_v_turecku_a_saudske_arabii. Diplomová práce. Fakulta mezinárodních vztahů VŠE v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Zuzana Lehmannová, CSc.

SCHOLZOVÁ, Markéta. *Muslimská demokracie v Turecku: Stát versus náboženství v dějinách moderní Turecké republiky* [online]. Praha, 2014 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/110709/?lang=en>. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd UK v Praze. Vedoucí práce PhDr. Josef Mlejnek Ph. D.

STAVJAŇA, Petr. *Vliv islámu na postavení Turecka v mezinárodním společenství: Turecko a EU: Dimenze lidských práv* [online]. Praha, 2011 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/vskp/eid/28586> Diplomová práce. Fakulta mezinárodních vztahů VŠE v Praze. Vedoucí práce prof. PhDr. Zuzana Lehmannová, CSc.

THE ADVOCATES FOR HUMAN RIGHTS. Violence Against Women in Turkey. *Stop Violence Against Women* [online]. © 2010 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://www.stopvaw.org/turkey>

T. R. PRIME MINISTRY AND DG ON THE STATUS OF WOMEN. National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey. *Hacettepe University* [online].

Ankara, 2009 [cit. 2015-05-19]. Dostupné z:

http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf

TURKEY. Criminal Code: Law Nr. 5237. In: *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. 26. 9. 2004 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z:

http://www.unodc.org/res/cld/document/tur/2004/criminal_code_law_no__5237_html/Turkey_Criminal_Code_Law_No._5237_2004.pdf

Turkey: Country Reports on Human Rights Practices. In: *U. S. State Department* [online]. February 28, 2005 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z:

<http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2004/41713.htm>

Turkey: International Religious Freedom Report 2004. In: *U. S. State Department* [online]. 2004 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z:

<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2004/35489.htm>

TURKEY: MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRES. *Constitution of the Republic of Turkey*. [online]. ©2011 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.tr/constitution-of-the-republic-of-turkey.en.mfa>

Turkey: Military Intervention and the Return to Civilian Rule. *The Library of Congress* [online]. March 22, 2011, aktual. February 9, 2015. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z:

<http://lcweb2.loc.gov/cgibin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+tr0030%29>

UN. Convention of the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. *UN Women* [online]. ©2000-2009 [cit. 2015-04-27]. Dostupné z:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>

UNHCR [The UN Refugee Agency]. Turkey: Domestic violence, including legislation, state protection and support services. In: *Refworld* [online]. 28 May 2012 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4feae0352.html>

UNICEF. Domestic Violence Against Women and Girls. In: *Unicef: Innocenti Research Centre* [online]. Florence, Italy, June, 2000 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:

<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>

Women subjected to domestic violence in turkey. In: *Refworld* [online]. Ireland, 25 June 2009 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/pdfid/4a4b6ceb3.pdf>

ZEMAN, K. Metodika pro psaní bakalářských a diplomových prací na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze. In: *Vse.cz* [online]. Praha: Národohospodářská fakulta, Katedra hospodářské a sociální politiky, 2013. [cit. 2015-04-27]. Dostupné z: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/Methodika-pro-psan%C3%AD-BP-a-DP2.pdf>

Zpráva o úloze žen ve společenském, hospodářském a politickém životě v Turecku. *Europa.eu* [online]. 10. 6. 2005, poslední aktualizace 7. srpna 2006. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0175+0+DOC+XML+V0//CS>

Seznam příloh

Příloha 1: Výskyt fyzického a sexuálního násilí na ženách v Turecku	62
Příloha 2: Výskyt fyzického násilí v Turecku podle stupně vzdělanosti	63
Příloha 3: Postoje žen k genderovým rolím a násilí	64
Příloha 4: Sdílení zkušeností s násilím	65
Příloha 5: Zkušenost s vyhledáním pomoci od ofic. institucí a NGOs.....	66

Seznam zkratk

AKP	Strana spravedlnosti a rozvoje (<i>Adalet ve Kalkınma Partisi</i>)
ANAP	Vlastenecká strana (<i>Anavatan Partisi</i>)
AP	Strana spravedlnosti (<i>Adalet Partisi</i>)
CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (<i>Convention to Eliminate All Forms of Discrimination Against Women</i>)
CHP	Republikánská strana lidová (<i>Cumhuriyet Halki Partisi</i>)
DP	Demokratická strana (<i>Demokrat Parti</i>)
EU	Evropská unie (<i>The European Union</i>)
FP	Strana ctnosti (<i>Fazilet Partisi</i>)
HRW	Human Rights Watch
MDP	Strana národní demokracie (<i>Milliyetçi Demokrasi Partisi</i>)
OSN	Organizace Spojených národů (<i>The United Nations</i>)
Refah	Strana prosperity (<i>Refah Partisi</i>)
UNICEF	Dětský fond OSN (<i>UN International Children's Emergency Fund</i>)

Přílohy

Příloha 1: Výskyt fyzického a sexuálního násilí na ženách v Turecku

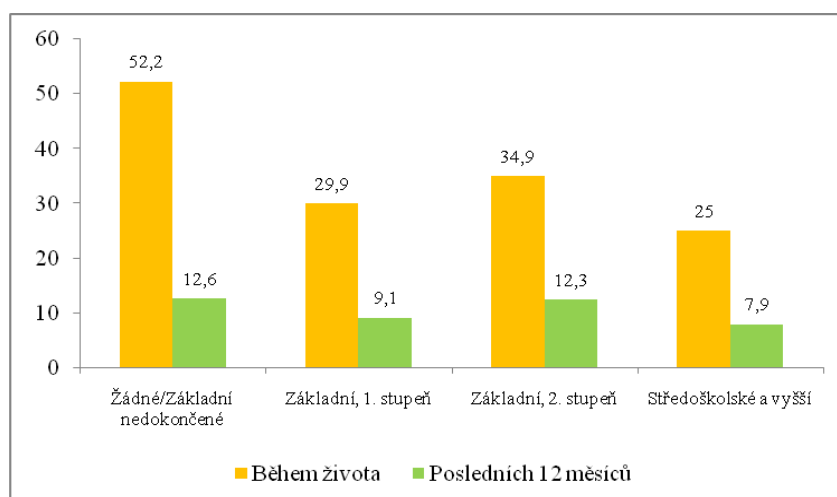
Výskyt násilí ze strany blízkého člověka mezi vdanými ženami, rozdělený podle místa bydlení, regionu, věku a ekonomické situace, Turecko 2008:

Základní charakteristika	Fyzické násilí (v %)		Sexuální násilí (v %)		Fyzické nebo sexuální násilí (v %)		Všechny vdané ženy
	Během života	Posledních 12 měsíců	Během života	Posledních 12 měsíců	Během života	Posledních 12 měsíců	
Místo života							
Město	38,0	10,0	14,3	6,7	40,3	13,5	7 981
Venkov	43,2	9,9	18,3	7,9	46,6	14,1	2 817
Region							
Istanbul	36,7	8,1	11,2	4,7	38,4	11,1	691
West Marmara	24,6	6,0	8,7	4,3	26,2	8,8	859
Aegean	31,3	5,3	13,9	4,1	34,7	8,0	848
East Marmara	36,5	7,2	12,8	5,8	38,5	10,2	822
West Anatolia	42,2	11,6	15,5	6,5	44,1	14,7	915
Mediterranean	41,7	11,9	16,1	6,5	44,0	14,7	964
Central Anatolia	49,5	13,5	22,8	11,0	52,8	18,5	887
West Black Sea	42,9	7,9	17,5	6,7	46,6	12,0	779
East Black Sea	38,0	6,5	17,6	7,8	42,6	12,5	874
Northeast Anatolia	53,2	17,8	29,5	19,4	57,1	27,4	1 000
Central East Anatolia	47,2	14,6	19,7	12,1	51,5	21,5	994
Southeast Anatolia	47,7	19,2	19,7	13,0	51,1	24,6	1 165
Věkové kategorie							
15-24	31,9	17,3	13,5	9,7	35,3	21,3	1 194
25-34	36,6	12,5	13,0	8,4	39,2	16,5	3 652
35-44	39,7	8,7	14,2	6,5	42,0	12,6	3 009
45-59	45,4	4,8	19,6	4,6	47,9	7,8	2 943

Základní charakteristika	Fyzické násilí (v %)		Sexuální násilí (v %)		Fyzické nebo sexuální násilí (v %)		Všechny vdané ženy
	Během života	Posledních 12 měsíců	Během života	Posledních 12 měsíců	Během života	Posledních 12 měsíců	
Vzdělání							
Žádné/základní nedokončené	52,2	12,6	22,2	9,6	55,7	17,4	2 741
Základní, 1. stupeň	39,9	9,1	15,2	6,9	42,2	13,1	5 237
Základní, 2. stupeň	34,9	12,3	13,1	7,6	38,5	15,4	872
Střední a vyšší	25,0	7,9	8,7	3,8	27,2	10,0	1 948
Ekonomická situace							
Špatná	47,0	13,7	18,9	9,4	49,9	18,0	4 189
Průměrná	38,9	8,9	14,6	6,4	41,6	12,7	4 631
Dobrá	26,7	5,5	10,3	3,9	28,7	8,3	1 978
TURECKO	39,3	9,9	15,3	7,0	41,9	13,7	10 798

Zdroj: National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey [online]. 2009. Dostupné z: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf.

Příloha 2: Výskyt fyzického násilí v Turecku podle stupně vzdělanosti

Zdroj: vlastní tvorba, na základě dat z předchozí tabulky.

Příloha 3: Postoje žen k genderovým rolím a násilí

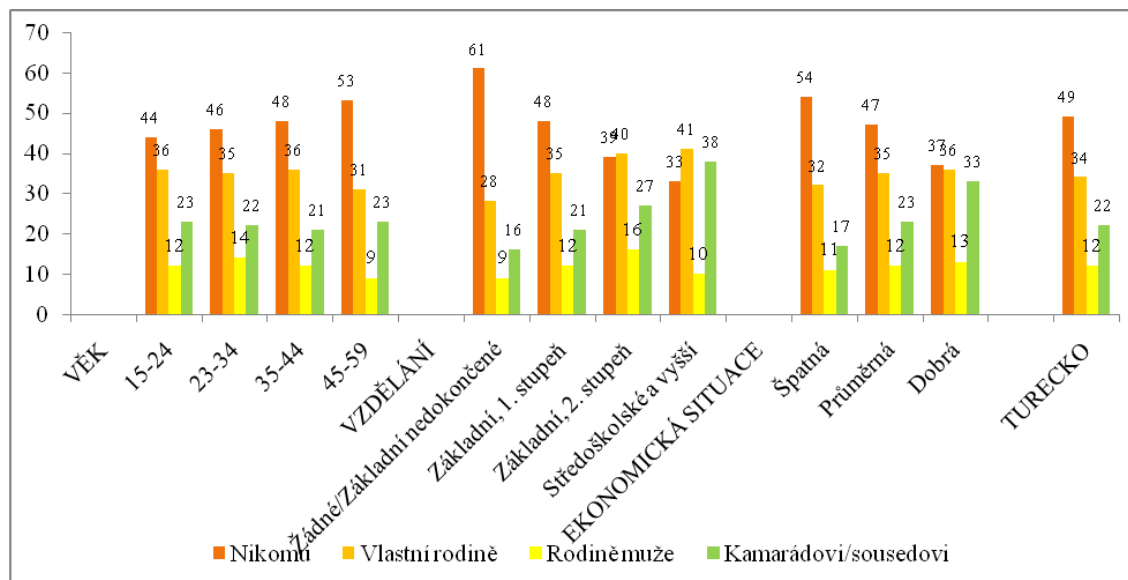
Procenta žen, které souhlasí s následujícími tvrzeními o pohlaví a násilím ze strany nejbližších podle místa bydlení, věku, vzdělání a ekonomické situace, Turecko 2008:

Základní charakteristika	Procento žen, které souhlasily:				Všechny vdané ženy
	Žena má poslouchat svého muže	V některých případech může muž ženu zbít	Za chování ženy je zodpovědný její muž	Žena by měla mít pohl styk s partnerem, když nechce	
Místo života					
Město	44,2	10,6	42,7	25,4	7 736
Venkov	64,5	24,9	61,2	45,6	2 617
Věkové kategorie					
15-24	48,6	15,2	46,8	30,7	1 425
25-34	41,0	10,9	42,8	21,9	3 237
35-44	49,4	14,7	46,3	28,9	2 717
45-59	58,6	16,9	53,6	41,3	2 974
Vzdělání					
Žádné/základní nedokončené	70,2	28,7	68,5	54,3	2 250
Základní, 1. stupeň	55,0	13,6	50,2	30,7	5 187
Základní, 2. stupeň	35,0	7,2	37,7	18,1	934
Střední a vyšší	17,6	2,9	20,5	8,9	1 982
Ekonomická situace					
Špatná	64,6	24,1	61,5	45,2	3 733
Průměrná	46,9	10,6	45,8	26,3	4 462
Dobrá	27,8	4,6	26,2	13,7	2 158
TURECKO	49,3	14,2	47,4	30,5	10 353

Zdroj: *National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey*. Ankara: 2009. Dostupné z: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf.

Příloha 4: Sdílení zkušeností s násilím

Procento žen, podle toho, komu se svěřily s fyzickým či sexuálním násilím (rozdělené podle věku, vzdělání a ekonomické situace). Turecko, 2008:

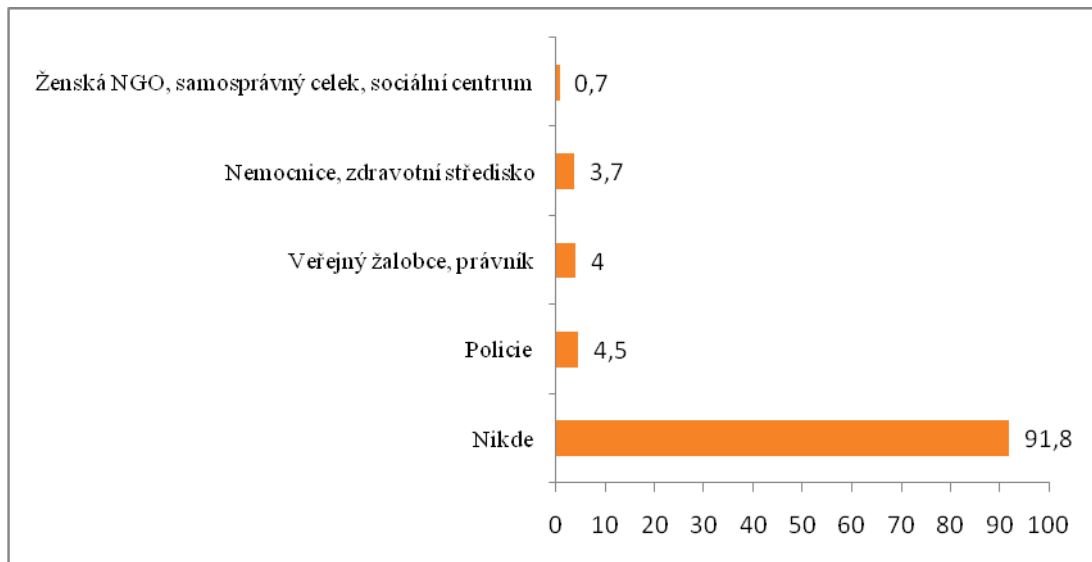
Pozn.: Procento je složeno ze všech vdaných žen, které odpověděly, že fyzické nebo psychické násilí zažily. Kategorie jsou zde demonstrovány nezávisle na sebe, tudíž jejich sumarizace může překročit 100%. Vlastní rodina zahrnuje: matku, otce, sestry, bratry, děti a další příbuzné ženy. Mužova rodina tchýni a další ženské příbuzné z mužovy strany.

Zdroj: National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey. Ankara: 2009.

Dostupné z: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf.

Příloha 5: Zkušenost s vyhledáním pomoci od ofic. institucí a NGOs

Procento žen, podle toho, kam se obrátily s žádostí o pomoc před fyzickým nebo sexuálním násilím, Turecko, 2008:

Pozn.: Kategorie jsou zde demonstrovány nezávisle na sebe, tudíž jejich sumarizace může překročit 100%.

Zdroj: National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey. Ankara: 2009.

Dostupné z: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/dokumanlar/2008-TDVAW_Main_Report.pdf.